YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu viides jaosto)

29 päivänä kesäkuuta 2000 *

Asiassa T-234/95,

DSG Dradenauer Stahlgesellschaft mbH, aiemmin Hamburger Stahlwerke GmbH, kotipaikka Hampuri (Saksa), edustajanaan aluksi asianajaja A. Löhde, Hampuri, ja sittemmin asianajajat W. Hofer, U. Theune, M. Luther ja K. von Gierke, Hampuri, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto L. Dupong, 4—6 rue de la Boucherie,

kantajana,

jota tukee

Saksan liittotasavalta, asiamiehenään aluksi liittovaltion valtionvarainministeriön ministerineuvos E. Röder, sittemmin ministerineuvos W.-D. Plessing, avustajinaan asianajajat M. Schütte, Berliini ja Bryssel, W. Mueller-Stöfen, Hampuri, ja W. Kirchhoff, Düsseldorf, Graurheindorferstraße 108, Bonn (Saksa),

väliintulijana,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellisen yksikön virkamies P. Nemitz, avustajinaan Hampurin yliopiston professori M. Hilf ja Heidelbergin yliopiston professori P. Hommelhoff, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies C. Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

jota tukee

Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistynyt kuningaskunta, asiamiehenään Treasury Solicitorin virkamies L. Nicoll, prosessiosoite Luxemburgissa Yhdistyneen kuningaskunnan suurlähetystö, 14 boulevard Roosevelt,

väliintulijana,

jossa kantaja vaatii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta kumoamaan Hampurin osavaltion myöntämästä valtion tuesta EHTY:n terästeollisuuden yritykselle Hamburger Stahlwerke GmbH:lle, Hampuri, 31 päivänä lokakuuta 1995 tehdyn komission päätöksen 96/236/EHTY (EYVL 1996, L 78, s. 31),

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J. D. Cooke sekä tuomarit R. García-Valdecasas, P. Lindh, J. Pirrung ja M. Vilaras,

kirjaaja: hallintovirkamies A. Mair,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 18.3.1999 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Asiaa koskevat oikeussäännöt

1 Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamissopimuksessa (jäljempänä EHTY:n perustamissopimus) kielletään lähtökohtaisesti terästeollisuusyrityksille myönnettävät valtiontuet. Kyseisen perustamissopimuksen 4 artiklan c alakohdassa määrätään, että hiilen ja teräksen yhteismarkkinoille soveltumattomina pidetään sekä sen vuoksi kielletään kyseisessä sopimuksessa määrätyin edellytyksin "valtioiden muodossa tai toisessa myöntämä tuki tai avustukset taikka määräämät erityismaksut".

2 EHTY:n perustamissopimuksen 95 artiklan ensimmäisessä ja toisessa kohdassa määrätään seuraavaa:

"Kaikissa niissä tapauksissa, joista ei määrätä tässä sopimuksessa ja joissa komission päätös tai suositus osoittautuu tarpeelliseksi 2, 3 ja 4 artiklassa määrättyjen yhteisön tavoitteiden saavuttamiseksi hiilen ja teräksen yhteismarkkinoiden toiminnassa 5 artiklan mukaisesti, päätös voidaan tehdä tai suositus antaa sen jälkeen kun neuvoston yksimielinen puoltava lausunto on saatu ja neuvoa-antavaa komiteaa kuultu.

Mahdollisesti sovellettavat seuraamukset määrätään samassa päätöksessä tai suosituksessa samaa menettelyä noudattaen".

3 Terästeollisuuden rakenneuudistuksen toteuttamiseksi komissio otti edellä mainittujen perustamissopimuksen 95 artiklan määräysten perusteella käyttöön 1980-luvun alusta lukien yhteisön järjestelmän, jossa terästeollisuudelle myönnettävä valtiontuki hyväksytään tietyissä tyhjentävästi luetelluissa tapauksissa. Kyseistä järjestelmää on sittemmin muutettu toistuvasti terästeollisuuden suhdannevaihteluista johtuvien vaikeuksien voittamiseksi. Näitä tätä koskevia myöhemmin tehtyjä päätöksiä kutsutaan yleisesti nimellä "terästukisäännöstö".

4 Esillä olevaa tapausta koskevan hallinnollisen menettelyn aloittamisajankohtana oli voimassa järjestyksessä viides yhteisön terästukisäännöstö (terästeollisuudelle myönnettävää tukea koskevista yhteisön säännöistä 27 päivänä marraskuuta 1991 tehty komission päätös N:o 3855/91/EHTY [EYVL L 362, s. 57; jäljempänä viides terästukisäännöstö]).

5 Viidennen terästukisäännöstön tarkoituksena on olla poistamatta terästeollisuudelta tutkimus- ja kehitystyöhön myönnettävää tukea sekä tukea, jonka tarkoitus on antaa terästeollisuudelle mahdollisuus mukauttaa laitoksiaan uusien ympäristönsuojelua koskevien standardien mukaisiksi. Tuotannon ylikapasiteetin rajoittamiseksi ja markkinoiden palauttamiseksi tasapainoon viidennessä terästukisäännöstössä sallitaan tietyin edellytyksin myös "sosiaalinen tuki, jolla pyritään edistämään laitosten osittaista sulkemista, ja rahoitustuki, jolla pyritään vähiten kilpailukykyisten yritysten kaiken EHTY-toiminnan lopulliseen lakkauttamiseen". Lopuksi siinä ei sallita toiminta- ja rakennemuutostukia lukuun ottamatta poikkeusta, joka koskee "alueellista investointitukea tietyille jäsenvaltioille".

6 Viidennen terästukisäännöstön 1 artiklan 1 ja 2 kohdassa määrätään seuraavaa:

"1. Jäsenvaltion tai paikallisten viranomaisten terästeollisuudelle antamaa tukea tai missä tahansa muodossa valtion varoista annettua tukea, riippumatta siitä, missä muodossa se on tai onko se erityistä tukea vai ei, voidaan pitää yhteisön tukena ja siten yhteismarkkinoiden toimintaan soveltuvana vain, jos se on 2—5 artiklan määräysten mukaista.

2. Tuen käsite kattaa myös tukiosat, jotka sisältyvät valtion varojen siirtämiseen, esimerkiksi omistusyhteydet, pääoman lisäykset tai vastaavat jäsenvaltioiden paikallisten viranomaisten tai järjestöjen terästeollisuuden yritysten hyväksi tekemät toimenpiteet (kuten debentuurilainat, jotka ovat muunnettavissa osakkeiksi tai lainoiksi, joiden taloudellinen tuotto riippuu ainakin osittain yrityksen tuloksesta), joita ei voi pitää todellisena markkinatalouden yhtiöiden tavanomaisen käytännön mukaisena riskipääoman sijoittamisena."

7 Viidennen terästukisäännöstön 6 artiklan 2 kohdassa määrätään seuraavaa:

"Komissiolle on annettava tieto niin ajoissa, että se voi esittää huomautuksensa, ja viimeistään 30 päivänä kesäkuuta 1996, kaikista jäsenvaltioiden, paikallisten viranomaisten tai järjestöjen varojen siirtoa koskevista suunnitelmista (omistusyhteydet, pääoman korotukset tai vastaavat toimenpiteet), kun nämä käyttävät tähän tarkoitukseen valtion varoja terästeollisuuden yritysten hyväksi.

Komissio päättää, sisältyykö näiden varojen siirtoihin 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja tukiosia, ja arvioi tarvittaessa, ovatko ne soveltuvia yhteismarkkinoille 2—5 artiklan säännösten perusteella".

Kanteen perustana olevat tosiseikat

1. *Riidanalaisia toimenpiteitä ennen tapahtuneet tosiseikat*

8 Hamburger Stahlwerke GmbH (jäljempänä entinen HSW), joka nykyisin on nimeltään DSG Dradenauer Stahlgesellschaft mbH (jäljempänä Dradenauer), perustettiin 1961. Se on vuodesta 1969 lähtien valmistanut EHTY:n perustamissopimuksen liitteessä I lueteltuja tuotteita, joten EHTY:n perustamissopimuksen 80 artikla koskee sitä. Hamburgische Landesbank Girozentrale (jäljempänä HLB) oli hankkinut osuuksia entisestä HSW:stä jo vuodesta 1972 lähtien. Vuodesta 1974 lähtien HLB piti etujen turvaamiseksi jatkuvasti hallussaan 49:ää prosenttia HSW:n osuuksista vakuutena maksuvalmius- ja investointiluotoille, jotka se oli myöntänyt tälle ilman Hampurin osavaltion antamaa takausta tai vakuutta.

9 Yhtiöjärjestyksen mukaiset osuudenomistajat kattoivat entisen HSW:n vuosina 1969—1981 kärsimät tappiot, joiden suuruus oli 204 miljoonaa Saksan markkaa (DEM). Sen jälkeen kun vuonna 1982 rekisteröitiin 172 miljoonan DEM:n suuruiset tappiot, joita nämä osuudenomistajat eivät kattaneet, aloitettiin ensin akordimenettely ja sen jälkeen 9.12.1983 konkurssimenettely.

2. *Pääoman lainaaminen*

10 Saadakseen perittyä takaisin osan entiseltä HSW:ltä olevista saatavistaan, joiden suuruus oli yhteensä 181 miljoonaa DEM konkurssin alkaessa, Hampurin osavaltio (joka takasi 129 miljoonaa näistä luotoista) ja HLB (joka yksin kantoi taloudellisen vastuun jäljelle jäävästä 52 miljoonasta DEM:sta) päättivät Saksan hallituksen mukaan vuonna 1984 rahoittaa entisen HSW:n toiminnan jatkamista. Niinpä Hampurin osavaltio antoi HLB:n käytettäväksi 20 miljoonaa DEM, jotka HLB lainasi entisen HSW:n selvitysmiehelle ja toimitusjohtajalle (jäljempänä rajavastuuyhtiön yhtiömiehet). Nämä kaksi viimeksi mainittua perustivat siten Protei Produktionsbeteiligungen GmbH & Co -nimisen yhtiön (jäljempänä Protei) ja sijoittivat lainattujen 20 miljoonan DEM:n lisäksi yhtiöön 200 000 DEM.

11 Tämän jälkeen Protei perusti pääomanaan olevalla 20,2 miljoonalla DEM:lla Neue Hamburger Stahlwerke GmbH -nimisen yhtiön, joka vuonna 1984 otti haltuunsa entisen HSW:n liiketoiminnan ja omaisuuden. Neue Hamburger Stahlwerken nimi muutettiin samana vuonna Hamburger Stahlwerke GmbH:ksi (jäljempänä HSW).

12 HLB:n, Protein ja rajavastuuyhtiön yhtiömiesten välisessä sopimuksessa määrättiin, että 20 miljoonan DEM:n suuruinen laina ja siihen liittyvät korot (sovellettava korkokanta oli diskonttokorko, johon oli lisätty 7,5 prosenttia, vähintään kuitenkin 15 prosenttia vuodessa) on maksettava takaisin vain, jos HSW tuottaa voittoa. Sopimuksessa määrättiin myös, että Protei siirtää HLB:lle yhtä suuren osan oikeudestaan saada osuus HSW:n voitoista kuin lainattu summa on HSW:n yhtiöpääomasta.

13 Sen johdosta, että HSW jatkoi entisen HSW:n toimintaa, voitiin Saksan hallituksen mukaan pienentää entisen HSW:n rahoittamisesta HLB:lle koituvia tappioita 52 miljoonasta DEM:sta alle 5 miljoonaan DEM:aan ja Hampurin osavaltiolle koituvia tappioita 129 miljoonasta DEM:sta 52 miljoonaan DEM:aan.

14 Komissio antoi 20.12.1984 ja 9.12.1985 luvan maksaa HSW:lle yhteensä 46 miljoonaa DEM sellaisia suoria tukia, jotka oli tarkoitettu investointeihin, tehtaan sulkemiseen, tutkimus- ja kehitystyöhön ja toimintatappioiden kattamiseen, sekä luvan antaa 40 miljoonan DEM:n suuruinen valtiontakaus. Tukia maksettiin kuitenkin vain 23,5 miljoonaa DEM, ja 27 miljoonan DEM:n suuruiset takaukset jäivät käyttämättä.

15 Bundesgerichtshofin 19.9.1988 antamassa tuomiossa todettiin, että koska HLB on samanaikaisesti sekä entisen HSW:n osuudenomistaja ja Hampurin osavaltion edunvalvojana toimiva yhtiö, kyseisiä luottoja on pidettävä pääomalainoina. Tästä luokittelusta seuraa, että vastaavat saatavat voitiin saada perittyä vain siinä tapauksessa, että entisen HSW:n konkurssissa jäisi kaikkien etuoikeutettujen tai etuoikeudettomien velkojien saatavien maksun jälkeen jäljelle varoja.

3. Vuoden 1984 luottoraja

16 HLB myönsi HSW:lle tämän aloittaessa vuonna 1984 toimintansa 130 miljoonan DEM:n automaattisesti uusiutuvan luottorajan sellaisten vuosittaisten sopimusten perusteella, joiden voimassaoloaikaa jatkettiin säännönmukaisesti; tästä summasta 52 miljoonaa myönnettiin HLB:n omalla vastuulla ja 78 miljoonaa Hampurin osavaltion toimeksiannosta. Tämän luottorajan vastineeksi HLB sai vakuuksia.

17 Vuosina 1984—1993 HSW:llä oli kuusi tappiollista vuotta ja neljä voitollista vuotta. Tämä 130 miljoonan DEM:n luottoraja ei ollut kokonaisuudessaan käytössä ennen vuotta 1992.

4. *Joulukuun 1992 luottoraja*

18 Koska HSW kirjasi vuonna 1992 noin 20 miljoonan DEM:n tappiot, sen tilanne edellytti paitsi HLB:n myöntämän 130 miljoonan DEM:n luottorajan uudistamista myös sen korottamista 20 miljoonalla DEM:lla. HLB päätti uudistaa luottorajasta omalla vastuullaan myöntämänsä 52 miljoonaa DEM, mutta se ei osallistunut luottorajan korottamiseen. Hampurin osavaltio puolestaan päätti uudistaa 78 miljoonan DEM:n luottorajan myöntämistä koskevan toimeksiannon ja se myös antoi HLB:lle toimeksiannon korottaa luottorajaa 20 miljoonalla DEM:lla. HLB ja Hampurin osavaltio asettivat tämän luoton myöntämisen edellytykseksi kuitenkin sen, että HSW laatii rakennemuutossuunnitelman.

5. *Joulukuun 1993 luottoraja*

19 Vuonna HSW kirjasi tappioita yhteensä 24,4 miljoonaa DEM, mikä jälleen edellytti luottorajan uudistamista samoin kuin sen korottamista. Koska HLB oli päättänyt lopettaa yrityksen rahoittamisen, Hampurin osavaltio antoi HLB:lle toimeksiannon myöntää HSW:lle (1.1.1994 alkaen) 150 miljoonan DEM:n suuruisen luottorajan, jota oli korotettava 24 miljoonalla DEM:lla, samoin kuin 10 miljoonan suuruisen liikkumavaran. Hampurin osavaltio kantoi näin ollen kaiken taloudellisen vastuun tästä yhteensä 184 miljoonan DEM:n suuruisesta lainasta.

6. *HSW:n myynti*

20 Ennen kuin tämä laina myönnettiin joulukuussa 1993, solmittiin kontakteja HSW:n luovuttamiseksi. Hampurin osavaltion luottolautakunnan pyytämässä asiantuntijalausunnossa puolestaan suositeltiin HSW:n yksityistämistä. Tämän 19.1.1994 päivätyn lausunnon (jäljempänä Mac Kinsey -raportti) mukaan HSW:n konkurssista olisi aiheutunut Hampurin osavaltiolle 200 miljoonan DEM:n tappio.

21 Protei siirsi osuutensa HSW:stä entisen HSW:n toimitusjohtajalle, ja vastineeksi tästä se sai 275 000 DEM, joka rahoitettiin HLB:n myöntämällä lainalla, ja ostaja otti vastatakseen 17,2 miljoonan DEM:n suuruisesta summasta, joka oli vielä maksamatta takaisin Proteitä perustettaessa myönnetystä 20 miljoonan DEM:n suuruisesta lainasta.

22 ISPAT-konserniin kuuluva alankomaalainen yhtiö Venuda Investments BV (jäljempänä ISPAT) osti 27.12.1994 päivätyllä sopimuksella HSW:n siten, että se toisaalta maksoi 10 miljoonaa DEM toimitusjohtajalle, joka siirsi rahat välittömästi HLB:lle ja joka näin maksoi loppuun tämän viimeksi mainitun saatavat, ja toisaalta ISPAT teki HLB:n kanssa sopimuksen, joka koski luottorajaa koskevien HLB:n saatavien siirtoa. Sopimuksen eräässä määräyksessä määriteltiin saatavien ostohinnan määrittämisen yksityiskohdat. Sopimuksen mukaan ISPAT oli velvollinen jatkamaan HSW:n toimintaa, säilyttämään yrityksen 630 työpaikkaa, investoimaan noin 70 miljoonaa DEM ja sijoittamaan omia varoja 30 miljoonaa.

Hallinnollinen menettely

23 Saatuaan lehdistön kautta tietoonsa, että Hampurin osavaltio tuki taloudellisesti HSW:tä, komissio pyysi 24.1. ja 2.2.1994 päivätyillä kirjeillään Saksan hallitusta toimittamaan sille asiaa koskevia tietoja.

24 Tutkittuaan sille toimitettuja tietoja komissio katsoi, että rahoitustoimet, joista HSW oli päässyt osalliseksi, saattoivat olla EHTY:n perustamissopimuksen ja viidennen terästukisäännöstön kanssa yhteensopimattomia valtiontukia.

25 Komissio ilmoitti 14.7.1994 päivätyllä kirjeellään Saksan hallitukselle päätöksestään aloittaa kyseisen säännöstön 6 artiklan 4 kohdan mukainen menettely. Julkaistessaan tämän päätöksen (EYVL C 293, s. 3) komissio antoi muille jäsenvaltioille ja kolmansille, joita asia koski, tilaisuuden esittää huomautuksensa kyseisistä toimista kuukauden määräajassa.

26 Komissiolle lähetetyssä 8.9.1994 päivätyssä viestissä Saksan hallitus esitti huomautuksensa, joissa se väitti, että kyseiset rahoitustoimet eivät olleet valtiontukia. Muut jäsenvaltiot samoin kuin kolmannet, joita asia koski, ilmoittautuivat toimittamalla komissiolle huomautuksensa.

27 Tämän jälkeen Saksan hallitus lähetti joukon kirjeitä komissiolle ja osallistui useaan komission järjestämään kokoukseen. Kyseinen hallitus myös pyysi 23.6.1995 päivätyssä kirjeessä, että komission päätöksen tekemistä lykättäisiin, jotta kyseinen hallitus voisi osoittaa, että HSW oli kykenevä itse vastaamaan rahoituksestaan omien vakuuksiensa avulla. Komissio hyväksyi tämän pyynnön.

28 Saksan hallitus toimitti 18.8.1995 päivätyssä viestissä komissiolle uusia tietoja.

Kanteen kohteena oleva päätös

29 Komissio teki 31.10.1995 päätöksen 96/236/EHTY Hampurin osavaltion myöntämästä valtion tuesta EHTY:n terästeollisuuden yritykselle Hamburger Stahlwerke GmbH:lle, Hampuri (EYVL 1996, L 78, s. 31; jäljempänä kanteen kohteena oleva päätös), jossa todetaan seuraavaa:

"1 artikla

Hamburger Stahlwerke GmbH:n peruspääomaan annetut 20 miljoonaa Saksan markkaa, jonka Hampurin osavaltio myönsi lainana Protei Produktionsbeteiligungen GmbH & Co. KG:n osakkaille ja yritykselle itselleen Hamburgische Landesbank Girozentralen kautta, on valtion tukea. Komissio hyväksyi tämän tuen jo 1984/1985.

2 artikla

Lainat, jotka myönnettiin Hamburger Stahlwerke GmbH:lle Hamburgische Landesbank Girozentralen Hampurin osavaltion toimeksiannosta myöntämän luottorajan 20 miljoonan Saksan markan suuruisen korotuksen perusteella joulukuussa 1992, sekä Hamburgische Landesbank Girozentralen joulukuussa 1993 Hampurin osavaltion toimeksiannosta Hamburger Stahlwerke GmbH:lle koko 174 miljoonan Saksan markan luottorajan ja 10 miljoonan Saksan markan liikkumavaran perusteella myöntämät lainat ovat EHTY:n perustamissopimuksen ja terästukisääntöjen vastaista valtion tukea.

3 artikla

Saksan on perittävä 2 artiklassa mainitut tuet takaisin tuen saaneelta yritykseltä. Takaisinperintä toteutetaan Saksan lainsäädännön menettelyjen ja määräysten mukaisesti mukaan lukien korot, joita alkaa kertyä pro rata temporis -periaatteen mukaan suhteellisesti tuen myöntämispäivästä alkaen viitekorkokannalla, jota käytettiin aluetukiohjelmien arvioinnissa. Luottorajasta tehdyn sopimuksen perusteella jo maksetut korot otetaan huomioon. Ostohintaa, jonka Venuda Investments B.V. maksaa Hamburgische Landesbank Girozentralen saatavien siirrosta, on pidettävä osana tuen takaisinmaksua."

30 Komission asiasta suorittama arviointi voidaan tiivistetysti esittää seuraavasti.

31 Komissio toteaa aluksi, että Hamburger Stahlwerke GmbH oli itse asiassa perustamisestaan eli vuodesta 1984 lähtien valtionyritys, sillä koko peruspääoma tuli valtiolta ja sijoitettiin yritykseen HLB:n, selvitysmiehen, HSW:n toimitusjohtajan ja Protein kautta. Komissio katsoo myös, että vuonna 1984 luodun sopimustilanteen ansiosta Hampurin osavaltiolla oli HLB:n kautta määräysvalta HSW:ssä.

1. *Pääoman lainaaminen*

32 Komissio toteaa, että Hampurin osavaltion HLB:n kautta Protein käyttöön HSW:n alkupääomaksi antaman 20 miljoonan DEM:n pääoman lainaamista voidaan verrata oman pääoman suoraan sijoittamiseen.

33 Päinvastoin kuin Saksan liittotasavallan hallitus väittää, yksityinen sijoittaja, jolla ei ole mitään erityistä suhdetta entiseen HSW:hen, ei komission mukaan olisi ollut valmis sijoittamaan riskipääomaa toiminnan jatkamista harjoittavan yhtiön rahoittamiseksi. Tämän väitteensä tueksi komissio toisaalta toteaa, että selvitysmies oli vuoden ajan tuloksetta yrittänyt löytää yksityisen sijoittajan, joka jatkaisi HSW:n liiketoimintaa, ja toisaalta, että kun komissio vuonna 1984 tutki liittohallituksen esittämään rakenneuudistussuunnitelmaan liittyviä tukia, HSW katsottiin taloudellisesti elinkelpoiseksi juuri sen vuoksi, että yksityisen sijoittajan, Protein, oletettiin olevan valmis sijoittamaan omaa pääomaa. Komissio katsoi HSW:n taloudellisen elinkelpoisuuden mahdollistavien tukien rajoittuvan summaan, joka oli välttämätön rakennemuutokselle. Niinpä komissio katsoi, että se tosiseikka, että entisen HSW:n liiketoiminnan jatkajaksi oli mahdotonta löytää yhtään yksityistä sijoittajaa, vaikka oli mahdollista saada merkittäviä tukia, osoittaa, että yksityinen sijoittaja ei olisi ollut valmis sijoittamaan riskipääomaa.

34 Komissio katsoo, että se, että HLB osallistui HSW:n rahoitukseen, ei merkitse päinvastaista. Pankki ei komission mukaan antanut luottorajaan perustuvia lainoja sellaisilla ehdoilla, joiden mukaan niitä voitaisiin alusta lähtien pitää omaan pääomaan verrattavina. Komissio toteaa, että HSW:n oli maksettava korkoja myös niinä vuosina, joina se ei tehnyt voittoa, ja että pankki sai myöntämälleen lainalle vakuuksia, jotka olivat arvokkaita niin kauan kun lainaa ei pidetty pääomalainana.

35 Komissio päättelee tästä, että 20 miljoonan DEM:n suuruinen laina on valtion tukea. Komission vuosina 1984 ja 1985 antamat aiemmat hyväksynnät kuitenkin kattavat tämän tuen.

2. *Vuoden 1984 luottoraja*

36 Komissio katsoo HLB:n myöntämän ja Hampurin osavaltion luottotoimeksiannon suurelta osin kattaman luottorajan osalta, että näitä rahoitustoimia

on tarkasteltava niiden olosuhteiden valossa, jotka liittyivät uuden HSW:n perustamiseen.

37 Komissio huomauttaa, että HLB ja Hampurin osavaltio ovat voineet katsoa entisen HSW:n konkurssin alkaessa, että HLB:n 52 miljoonan DEM:n ja Hampurin osavaltion 129 miljoonan DEM:n saatavia entiseltä HSW:ltä ei maksettaisi siitä syystä, että ne mahdollisesti luokiteltaisiin pääomalainoiksi. Saadakseen perittyä edes osan saatavistaan takaisin HLB ja Hampurin osavaltio olivat näin ollen valmiita antamaan HSW:n käytettäväksi maksamattomia saataviaan vastaavan summan yrityksen toiminnan jatkamiseksi ja välttääkseen sulkemisesta aiheutuvat kustannukset.

38 Komissio toteaa, että HLB sai lopulta takaisin 90 prosenttia vanhoista saatavistaan entiseltä HSW:ltä ja Hampurin osavaltio 60 prosenttia vanhoista saatavistaan. Komissio kuitenkin tekee HLB:n ja Hampurin osavaltion asenteiden osalta eron sillä perusteella, että niiden välillä oli olennainen ero niiden vakuuksien rakenteessa, jotka ne saivat. HLB nimittäin myönsi luottorajan vakuuksilla, joilla varmistettiin, että sen saatavat maksetaan aina ennen kuin Hampurin osavaltio voi hyötyä saamistaan vakuuksista.

39 Vuosina 1984—1992, jolloin luottorajan voimassaoloaikaa säännöllisesti jatkettiin, HSW ei komission mukaan ollut siinä määrin taloudellisissa vaikeuksissa, että sille olisi pitänyt luovuttaa lisää pääomaa konkurssin välttämiseksi. Komissio arvioi, että HLB:llä ei tämän vuoksi ollut mitään syytä pelätä vakuuksien menettämistä sillä perusteella, että lainat olivat luonteeltaan pääomalainoja, vaikka HSW:n toiminnan jatkamista koskevat sopimusjärjestelyt olivat yritys kiertää tätä oikeudellista luonnehdintaa. HLB pystyi näin ollen luottamaan sekä sopimusjärjestelyyn että siihen, että Hampurin osavaltio aikoi pitää HSW:n toiminnassa saadakseen tuottoa sijoitukselle.

40 Päätelmänään komissio toteaa, että ei voida kuitenkaan täysin sulkea pois mahdollisuutta, että Hampurin osavaltion käyttäytyminen vuodesta 1984 vuoteen 1992 olisi vastannut vastaavanlaisessa tilanteessa olevan yksityisen sijoittajan toimintaa. Niinpä HLB:n vuodesta 1984 vuoden 1993 loppuun myöntämä ja Hampurin osavaltion 78 miljoonan DEM:n osalta takaama luottoraja ei komission mukaan ole valtion tukea.

3. *Joulukuun 1992 luottoraja*

41 Komissio huomauttaa, että HSW:llä oli jo 1992 rahoitusvaikeuksia, jotka edellyttivät lisärahoitusta.

42 Vuosina 1991 ja 1992 kirjattujen tappioiden johdosta HLB päätti uudistaa myöntämänsä 52 miljoonan DEM:n luottorajan, mutta kieltäytyi korottamasta sitä. Hampurin osavaltio puolestaan suostui uudistamaan sitoumuksensa ja korottamaan sitä siten, että se nosti HSW:hen liittyvän vastuunsa 60 prosentista 65,4 prosenttiin. Komissio pitää ymmärrettävänä sitä, että HLB toisaalta suostui uudistamaan sitoumuksensa, sillä se oli onnistunut saamaan 90 prosenttia saatavistaan takaisin, ja toisaalta kieltäytyi korottamasta sitä markkinatilanteen takia.

43 Komissio väittää myös, että liittotasavallan hallituksen väite, jonka mukaan yksityinen pankki olisi myöntänyt luottorajan tarvitun korotuksen, koska muuten koko laina olisi menetetty, ei ole vakuuttava. HLB:n taloudellista sitoutumista luottorajan osan myöntämisessä ei voida verrata yksityisen pankin myöntämään lainaan. Komissio huomauttaa tältä osin, että HLB luotti Hampurin osavaltion aikomukseen pitää HSW toiminnassa. Komissio katsoo myös, että Saksan liittotasavallan hallituksen perustelu, jonka mukaan HSW ei hyötynyt luottorajan korotuksesta, ei ole pitävä, sillä HSW:tä uhkasi maksukyvyttömyys. Lisäksi komissio toteaa, että HLB oli jo saanut kaikki käytettävissä olevat vakuudet

hyväkseen ja että luottorajan 20 miljoonan DEM:n suuruinen korotus oli välttämätön yrityksen selviytymisen kannalta.

44 Komissio katsoo, että kun Hampurin osavaltio puolestaan korotti luottorajaa, se otti suuremman riskin kuin mitä sen alkuperäinen saatava entiseltä HSW:ltä oli, joten yrityksen toiminnan jatkamisen puolustukseksi esitetyillä erityisillä taloudellisilla perusteluilla ei voida perustella tätä käyttäytymistä. Komissio siis katsoo, että tämä luottorajan korotus on EHTY:n perustamissopimuksen 4 artiklan c alakohdan vastainen valtion tuki.

4. *Joulukuun 1993 luottoraja*

45 Komissio toteaa, että HSW kirjasi vuonna 1993 jälleen 24,4 miljoonan DEM:n suuruisen negatiivisen liiketuloksen ja että Hampurin osavaltion luottolautakunnan toimeksiannosta toimineet asiantuntijat totesivat joulukuun 1993 ja tammikuun 1994 välisenä aikana (Mac Kinsey -raportti), että HSW oli konkurssin partaalla ja että yksityistäminen olisi paras tapa rajoittaa Hampurin osavaltion tappioita ja säilyttää työpaikat.

46 HLB päätti, ettei se uudista vakuudetta myöntämäänsä luottorajaa vaan lopettaa yrityksen rahoittamisen. Hampurin osavaltio sitä vastoin päätti ottaa vastatakseen koko HSW:hen liittyvän taloudellisen riskin ja se antoi HLB:lle toimeksiannon antaa yrityksen käytettäväksi vuoden 1994 tammikuusta lähtien 174 miljoonan DEM:n suuruisen luottorajan samoin kuin 10 miljoonan suuruisen liikkumavaran.

47 Komissio ei pidä vakuuttavana Saksan hallituksen väitettä, jonka mukaan HLB:n päätös perustui lähinnä sellaiseen vähän aiemmin julkaistuun päätökseen, jonka

mukaan sen myöntämiä lainoja oli pidettävä pääomalainoina. Kyseinen päätös julkaistiin laajalevikkisessä julkaisussa 2.10.1992, siis jo ennen kuin HLB teki vuonna 1992 päätöksen luottorajan 52 miljoonan DEM:n suuruisen osuutensa uudistamisesta. Lisäksi komissio toteaa, että HLB:n piti tietää, että vuonna 1984 luodulla sopimusjärjestelyllä oli tarkoitus kiertää pääomalainoja koskevaa oikeuskäytäntöä, ja että toive saada Hampurin osavaltio pelastamaan HSW oli heikentynyt Mac Kinsey -raportissa esitettyjen päätelmien johdosta.

48 Niinpä komissio toteaa, että HLB:n mielestä HSW:n alkuperäisen rahoituksen erityistausta ei enää riittänyt puolustamaan HSW:n toiminnan jatkamiseen liittyvää taloudellista riskiä. Tätä kantaa puoltavat se, että HSW oli konkurssin partaalla, että oli ilmoitettu uusia tappioita ja että markkinoiden tilanne ei ollut parantunut samoin kuin päätelmät, jotka esitettiin asiantuntijalausunnossa. Tästä seuraa komission mukaan, että yksikään yksityinen sijoittaja ei olisi antanut HSW:n käyttöön uutta pääomaa ja että Hampurin osavaltion toimeksiannosta myönnetty luottoraja ja liikkumavara ovat EHTY:n perustamissopimuksen 4 artiklan c alakohdan vastaista tukea.

Oikeudenkäynti sekä asianosaisten ja väliintulijoiden vaatimukset

49 Näissä olosuhteissa kantaja nosti tämän kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 21.12.1995 toimittamallaan kannekirjelmällä.

50 Saksan liittotasavalta hyväksyttiin 8.5.1996 annetulla määräyksellä väliintulijaksi tukemaan kantajan vaatimuksia.

51 Kanteen kohteena olevasta päätöksestä on nostettu kanne myös yhteisöjen tuomioistuimessa, ja kanne on rekisteröity numerolla C-404/95. Yhteisöjen tuomioistuin lykkäsi 10.12.1996 antamallaan määräyksellä asian käsittelyä, kunnes ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on antanut tuomion.

52 Yhdistynyt kuningaskunta hyväksyttiin 4.3.1997 annetulla määräyksellä väliintulijaksi tukemaan vastaajan vaatimuksia. Tässä samassa määräyksessä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tarkasteli kantajan esittämää pyyntöä asian luottamuksellisesta käsittelystä ja myönsi tämän käsittelyn tiettyjen asiakirjavihkoon sisältyvien tietojen osalta.

53 Väliintulijana oleva Saksan liittotasavalta esitti huomautuksensa kirjelmässä, joka toimitettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 31.7.1996, ja väliintulijana oleva Yhdistynyt kuningaskunta kirjelmässä, joka toimitettiin tuomioistuimeen 11.8.1997. Komissio kommentoi näitä huomautuksia 4.12.1997 päivätyssä kirjelmässä.

54 Esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu viides jaosto) päätti aloittaa suullisen käsittelyn. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 64 artiklan 3 kohdan mukaisesti asianosaisia ja väliintulijoita samoin kuin HLB:tä pyydettiin vastaamaan tiettyihin kysymyksiin ja esittämään tiettyjä asiakirjoja.

55 Saksan liittotasavalta vastasi näihin kysymyksiin ja toimitti vaaditut asiakirjat 12.2.1999 päivätyssä kirjeessä, komissio 15.2.1999 päivätyssä kirjeessä ja kantaja 18.2.1999 päivätyssä kirjeessä. Myös HLB vastasi yhteen sille esitettyyn kysymykseen 11.2.1999 päivätyssä kirjeessä. Asianosaiset ja muut asian käsittelyyn osallistuvat vastasivat näihin pyyntöihin asetetussa määräajassa.

56 Pääasian asianosaisten samoin kuin väliintulijana olevan Saksan liittotasavallan lausumat ja vastaukset suullisiin kysymyksiin kuultiin 18.3.1999 pidetyssä istunnossa.

57 Istunnossa komissio riitautti toisaalta sen, olivatko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asianosaisille, väliintulijoille ja HLB:lle esittämät kysymykset hyödyllisiä, ja toisaalta sen, oliko näihin vastauksiin sisältyvät uudet oikeudelliset seikat ja tosiseikat otettava huomioon tätä kannetta käsiteltäessä.

58 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa kanteen kohteena olevan päätöksen ja

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

59 Väliintulijana oleva Saksan liittotasavalta vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumoaa kanteen kohteena olevan päätöksen.

60 Vastaaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen ja

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

61 Väliintulijana oleva Yhdistynyt kuningaskunta vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkää kanteen.

62 Kantaja totesi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin 18.2.1999 antamassaan vastauksessa luopuvansa kanteestaan siltä osin kuin se koski kanteen kohteena olevan päätöksen 1 artiklaa. Kantaja vahvisti tämän luopumisen istunnossa.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjallisiin kysymyksiin annetut vastaukset ja niihin liitetyt asiakirjat

63 Komissio esitti istunnossa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oli valvontaa harjoittaessaan otettava huomioon ainoastaan ne tiedot, jotka oli sille toimitettu hallinnollisessa menettelyssä. Vuoden 1992 täydellistä rakennemuutossuunnitelmaa ja Susat & Partnerien 23.11.1992 päivättyä asiantuntijalausuntoa, jotka kantaja toimitti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymyksiin esittämiensä vastausten liitteenä, ei ollut toimitettu komissiolle kyseisessä menettelyssä. Lisäksi asianosaiset eivät komission mukaan saa ensinnäkään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymyksiin antamissaan vastauksissa tuoda esille kanteen kohteena olevan päätöksen tekemisen jälkeen tapahtuneita tosiseikkoja, kun päätökseen johtanut hallinnollinen menettely on jo saatettu loppuun, ja toiseksi kyseisten vastausten tarkoituksena ei ole esittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle väitteitä, joita ei ole esitetty komissiolle.

64 EHTY:n tuomioistuimen perussäännön 24 artiklan — jota sovelletaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen kyseisen perussäännön 46 artiklan nojalla — mukaisesti yhteisöjen tuomioistuin voi vaatia asianosaisia "toimittamaan kaikki sen haluamat asiakirjat ja antamaan kaikki sen haluamat tiedot".

65 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksellä täydennetään ja täsmennetään perussäännön määräyksiä, ja kyseisen työjärjestyksen 64 artiklan

2 kohdasta ilmenee, että prosessinjohtotoimien tavoitteena on erityisesti asianosaisten vaatimusten, perusteiden ja väitteiden sisällön tarkentaminen ja sen selventäminen, mitkä seikat ovat riitaisia. Tältä osin tämän saman työjärjestyksen 64 artiklan 3 kohdassa todetaan, että näihin prosessinjohtotoimiin voi kuulua seuraavat toimenpiteet:

"a) kysymysten esittäminen asianosaisille;

— —

c) tietojen pyytäminen asianosaisilta tai kolmansilta;

d) asianosaisten pyytäminen esittämään asiaan liittyviä asiakirjoja ja asiakirjojen otteita;

— — "

66 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa katsonut tarpeelliseksi toisaalta esittää kantajalle, komissiolle ja Saksan liittotasavallalle kirjallisia kysymyksiä saadakseen selvennystä näiden kirjelmissään esittämiin perusteisiin ja väitteisiin ja toisaalta kehottaa näitä samoja asianosaisia ja väliintulijaa esittämään tiettyjä näissä kirjelmissä mainittuja asiakirjoja. Myös HLB:lle, joka on tämän oikeudenkäynnin ulkopuolinen osapuoli, on esitetty kirjallinen kysymys sellaisen riidanalaisen seikan selventämiseksi, josta kantaja ja komissio ovat eri mieltä, eli sen selventämiseksi, olisiko HLB myöntänyt riidanalaiset lainat, jos Hampurin osavaltio ei olisi antanut sille tätä koskevaa toimeksiantoa.

67 Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä on asianosaisten perusteita tarkastellessaan arvioida asianosaisten ja muiden asian käsittelyyn osallistuneiden sen esittämiin kysymyksiin antamien vastausten ja esittämien asiakirjojen merkitystä. Tätä arvioidessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on myös otettava huomioon komission huomautukset siitä, missä määrin nämä vastaukset ja asiakirjat voidaan ottaa huomioon kanteen kohteena olevan päätöksen laillisuutta arvioitaessa.

Pääasia

68 Kantaja esittää kanteensa tueksi kolme perustetta. Ensimmäinen peruste koskee sitä, että olennaisia menettelymääräyksiä on rikottu, koska kanteen kohteena oleva päätös perustuu paikkansapitämättömiin tosiseikkoihin ja koska komissio ei ole tarkastellut tiettyjä väitteitä. Toinen peruste koskee EHTY:n perustamissopimuksen ja sen soveltamista koskevien oikeussääntöjen rikkomista. Viimeinen peruste koskee komission harkintavallan väärinkäyttöä.

69 On kuitenkin todettava, että ensimmäinen peruste liittyy läheisesti toiseen perusteeseen, joka koskee EHTY:n perustamissopimuksen rikkomista. Tosiseikkoja koskeviin virheisiin perustuvalla väitteellä ei nimittäin ole itsenäistä sisältöä eikä tällaista virhettä voida luonnehtia EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklassa tarkoitetuksi "olennaisen menettelymääräyksen rikkomiseksi".

70 Komission tekemien tosiseikkoja koskevien toteamusten osalta on vielä korostettava, että kanteen kohteena olevan päätöksen ja väliintulijana olevan Saksan liittotasavallan esittämät tosiseikat eroavat toisistaan. Saksan liittotasavalta huomauttaa suullista käsittelyä varten laadittua kertomusta koskevissa huomautuksissaan, että ei pidä paikkaansa, että Hampurin osavaltion luottotoimeksiannolla olisi vuoden 1992 joulukuussa myönnetystä 150 miljoonan DEM:n luottorajasta taattu noin 98 miljoonaa (78 miljoonaa olemassa olevan 130 miljoonan luottorajan vakuudeksi ja 20 miljoonaa luottorajan korottamisen kattamiseksi) HLB:n sitoutuessa edelleen antamaan vakuudetonta luottoa

52 miljoonaa DEM. Tässä tosiseikkojen kuvailussa ei kantajan mukaan oteta huomioon sitä, että 130 miljoonan DEM:n suuruista luottorajaa koskevaa toimeksiantoa oli vuoden 1992 joulukuussa korotettu 78 miljoonasta 97,5 miljoonaan, minkä johdosta toimeksianto kattoi 60 prosentin asemesta 75 prosenttia tästä summasta. Tätä vastuuta lisättiin kantajan mukaan 20 miljoonan suuruista korotusta koskevalla luottotoimeksiannolla, joten Hampurin osavaltion luottotoimeksiantojen kattama määrä oli vuoden 1992 joulukuusta lähtien 117,5 miljoonaa DEM.

71 Tältä osin on todettava, että kantaja ei ole esittänyt tätä seikkaa kanteen kohteena olevan päätöksen kumoamisperusteeksi ja että Saksan liittotasavalta on väliintulokirjelmässään vedonnut siihen kohdassa, jonka otsikkona on "Varmuuden vuoksi esitetyt seikat: muut korjaukset" ja jossa käsitellään korjauksia komission päätöksen perustelujen niihin osiin, joilla väliintulija ei katso olevan merkitystä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätöksen kannalta. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ei ole tarpeen selvittää, onko kanteen kohteena olevassa päätöksessä tältä osin tosiseikkoja koskeva virhe.

72 Ensimmäistä ja toista perustetta on siis tarkasteltava yhtenä ainoana perusteena, jonka mukaan EHTY:n perustamissopimuksen 4 artiklan c alakohtaa ja terästukisäännöstön 1 artiklan 2 kohtaa on rikottu, koska komissio on virheellisesti luokitellut riidanalaiset toimet valtiontuiksi.

1. *EHTY:n perustamissopimuksen 4 artiklan c alakohdan ja terästukisäännöstön 1 artiklan 2 kohdan rikkomista koskeva peruste*

Asianosaisten ja väliintulijoiden väitteet ja niiden perustelut

73 Kantaja arvostelee komissiota siitä, että tämä on luokitellut kyseiset rahoitustoimet virheellisesti valtiontuiksi, ja väittää pääasiallisesti ja lähinnä, että myös

markkinatalouden periaatteiden mukaisesti toimiva yksityinen sijoittaja olisi voinut toteuttaa riidanalaiset rahoitustoimet.

74 Tältä osin kantaja väittää ensiksi, että Hampurin osavaltio ja HLB muodostavat taloudellisen kokonaisuuden. Toiseksi kantaja esittää, että myös yksityinen sijoittaja olisi voinut myöntää joulukuussa 1992 ja joulukuussa 1993 myönnetyt luottorajat. Kolmanneksi se väittää, että sillä oli käytettävissään riittävästi vakuuksia, jotta se olisi voinut saada ulkopuolisilta pääomaa. Lopuksi kantaja katsoo, että jos hyväksytään komission väite siitä, että kyseessä on valtiontuki, valtiontuen määrä ei vastaa komission ilmoittamaa määrää.

Hampurin osavaltion ja HLB:n muodostama taloudellinen kokonaisuus

75 Kantaja väittää Saksan liittotasavallan tukemana, että Hampurin osavaltio ja HLB muodostivat taloudellisen kokonaisuuden. Komissio on näin ollen virheellisesti tehnyt eron HLB:n käyttäytymisen osalta sillä perusteella, toimiko HLB valtion pankkina vai liikepankkina, ja arvioinut erikseen näissä kahdessa eri asemassa myönnettyjä lainamääriä. Tästä seuraa kantajan mukaan myös se, että HLB:tä ei voitu pitää sellaisena yksityisenä sijoittajana, johon viitataan.

76 Kantaja huomauttaa tämän väitteen tueksi ensiksi, että HLB on julkisoikeudellinen laitos Gesetz über die Hamburgische Landesbank — Girozentrale (HLB:tä koskeva laki) 1 §:n 1 momentin nojalla. Toiseksi Hampurin osavaltio vastaa rajoituksetta HLB:n velvoitteista ja sen on taattava se, että HLB täyttää sille uskotut tehtävät (HLB:tä koskevan lain 4 §:n 1 ja 2 momentti). Kolmanneksi kantaja esittää, että päinvastoin kuin tavallinen liikepankki, HLB ei tavoittele ensisijaisesti voittoja. Neljänneksi Hampurin osavaltio nimittää HLB:n johtokunnan ja valvontalautakunnan jäsenet.

77 Saksan liittotasavalta on samaa mieltä ja perustelee useilla perusteluilla taloudellista kokonaisuutta koskevan opin soveltamista tässä tapauksessa; se muistuttaa tältä osin, että vaikka HLB on itsenäinen oikeushenkilö, tämä ei poista sitä seikkaa, että kyseessä on taloudellinen kokonaisuus. Toimintatakuulla (Anstaltlast) on ratkaiseva merkitys arvioitaessa nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa taloudellista kokonaisuutta. Kyse on takuusta, jonka perusteella instituutio, johon julkisoikeudellinen laitos on sidoksissa, takaa, että viimeksi mainittu kykenee suoriutumaan tehtävistään.

78 Lisäksi HLB:n taloudellisella menestyksellä, joka riippuu suurelta osin luottoriskien ammattitaitoisesta hallinnasta, on ratkaiseva merkitys HLB:n jakamien voittojen määrän kannalta ja siten myös siltä kannalta, mikä sen osuus Hampurin osavaltion talousarvion tuloista on. Niinpä HLB:n osuus Hampurin osavaltion talousarvion tuloista voi Saksan liittotasavallan mukaan nousta 6 prosenttiin HLB:n yhtiöpääomasta. HLB:n HSW:lle myöntämistä luotoista aiheutuvilla tappioilla on tämän vuoksi aina taloudellisia seuraamuksia Hampurin osavaltion kannalta siitä riippumatta, oliko osavaltio antanut HLB:lle luottotoimeksiantoja.

79 Saksan liittotasavalta väittää vielä, että yhteisön oikeuskäytännössä asetetut taloudellista kokonaisuutta koskevat edellytykset eli osakkeiden enemmistön omistaminen (Hampurin osavaltio omistaa nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa HLB:n kokonaan), määräysvalta ja ratkaiseva vaikutusvalta täyttyvät nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa. Hampurin osavaltion ja HLB:n HSW:lle maksamia määriä olisi tämän johdosta arvioitava kokonaisuutena valtiontukien valvontamenettelyssä.

80 Komissio väittää, että vaikka eräs saksalainen tuomioistuin on katsonut Hampurin osavaltion ja HLB:n muodostaneen kokonaisuuden, on todettava, että tämä päätelmä koskee erilaista oikeudellista viitekehystä ja erilaisia intressejä kuin niitä, joista nyt käsiteltävänä olevassa asiassa on kyse. Saksalaisten tuomioistuinten tekemä arviointi koskee komission mukaan sitä suhdetta, joka yhdistää Hampurin osavaltion HLB:hen omaisuutta realisoitaessa eikä valtion tukien valvonnan yhteydessä. Niinpä on erotettava toisistaan kaksi tilannetta, joissa Hampurin osavaltion ja HLB:n välinen suhde voidaan luokitella eri tavoilla. Ensimmäisessä tilanteessa HLB on myöntänyt 129 miljoonaa DEM

Hampurin osavaltion toimeksiannosta, jolloin kyse on yhdestä ja samasta taloudellisesta toimesta. Jälkimmäisessä tapauksessa, joka kiinnostaa komissiota enemmän ja joka koskee 52 miljoonan DEM:n myöntämistä HSW:lle, HLB ei ole saanut Hampurin osavaltion takausta, minkä takia se on komission mukaan toteuttanut luottotoimen ilman oikeudellisia tai taloudellisia sidoksia osavaltioon. Komissio väittää, että 22.5.1995 käydyssä keskustelussa ja 8.9.1994 päivätyssä viestissä Saksan hallitus vahvisti, että HLB ja Hampurin osavaltio eivät muodostaneet taloudellista kokonaisuutta. Komissio päättelee tästä, että sen tekemä päätös ei perustu virheellisiin tosiseikkoihin.

81 Komissio huomauttaa myös, että Saksan hallituksen toimittamien tietojen mukaan Hampurin osavaltio ja HLB olivat toisistaan selvästi erillisiä itsenäisiä oikeushenkilöitä, jotka ovat tehneet omat HSW:tä koskevat päätöksensä, ja että Saksan liittotasavalta ei ole hallinnollisessa menettelyssä vedonnut siihen, että Hampurin osavaltio ja HLB muodostaisivat taloudellisen kokonaisuuden. Komissio huomauttaa, että HLB:n on toteutettava liiketoimensa liiketapoja noudattaen ja ottaen huomioon tiettyjä yleistä taloutta koskevia seikkoja, ja laadittava vuosittainen taseensa tämän mukaisesti. Taloudellisen riippumattomuutensa vuoksi HLB ei näin ollen muodosta taloudellista kokonaisuutta Hampurin osavaltion kanssa, sillä tällainen tapaus voi olla kyseessä vain silloin, kuin HLB toimii Hampurin osavaltion toimeksiannosta.

Joulukuussa 1992 ja joulukuussa 1993 myönnettyjä luottorajoja koskevat komission analyysit

— Luottorajan korottaminen joulukuussa 1992

82 Kantaja katsoo, että joulukuussa 1992 tehty luottorajan korottaminen 20 miljoonalla DEM:lla ei ole valtiontukea.

83 Kantaja arvostelee komissiota siitä, että tämä on perustanut arvionsa toteamukseen, jonka mukaan Hampurin osavaltio olisi luottorajan korottamisen takia vaarantanut suuremman saatavan kuin mikä sen alkuperäinen saatava entiseltä HSW:ltä oli ollut.

84 Komissio on kantajan mukaan ensinnäkin tehnyt tämän päätelmän virheellisten tietojen perusteella. Komission ei olisi pitänyt tätä laskelmaa varten ottaa huomioon vuonna 1984 maksettua 23,5 miljoonan DEM:n suuruista tukea, jonka sitä paitsi oli maksanut Saksan hallitus eikä Hampurin osavaltio. Kantaja esittää, että taloudellisen kokonaisuuden muodostavien Hampurin osavaltion ja HLB:n joulukuussa 1992 antama sitoumus on pienempi kuin niiden aiemmin entiselle HSW:lle antama sitoumus.

85 Toiseksi kantaja väittää, että vaikka Hampurin osavaltion joulukuussa 1992 antama sitoumus olisikin suurempi kuin entiselle HSW:lle annettu sitoumus, tämä ei osoita, että Hampurin osavaltio ei olisi menetellyt yksityisen sijoittajan tavoin erittäin vaikeassa tilanteessa olleilla Euroopan teräsmarkkinoilla. Jos HSW olisi tehnyt konkurssin, taloudellisen kokonaisuuden muodostavat Hampurin osavaltio ja HLB olisivat nimittäin menettäneet 120—150 miljoonaa DEM pääomalainoja koskevan oikeuskäytännön soveltamisen takia, sillä kyseinen oikeuskäytäntö olisi estänyt HLB:tä realisoimasta HSW:n sille antamia vakuuksia. Lisäksi luottorajan korottaminen oli perusteltua rakennemuutossuunnitelman toteuttamisesta seuraavien myönteisten talousnäkymien vuoksi; rakennemuutossuunnitelmaa valvoivat asiantuntijat, jotka totesivat tuloksen parantuneen ja jotka odottivat tasapainoista tulosta jo vuonna 1994.

86 Toisaalta kantaja katsoo Saksan liittotasavallan tukemana, että komissio ei voi päätellä HLB:n käyttäytymisestä — HLB pyysi Hampurin osavaltiota takaamaan luottorajan korotuksen — että osavaltio ei käyttäytynyt yksityisen sijoittajan tavoin. Komissio ei ole esittänyt mitään seikkaa, jonka perusteella voitaisiin

päätellä, että HLB:n päätös olisi ollut kielteinen, jos Hampurin osavaltio ei olisi antanut tällaista luottotoimeksiantoa.

87 Johtopäätöksenä kantaja väittää, että Hampurin osavaltio ja HLB ovat toimineet riskipääoman sijoittajina. Luottorajan 20 miljoonan DEM:n suuruinen korotus ei siis ole valtiontukea, koska kantaja olisi voinut saada tämän lisäluoton yksityisiltä pääomamarkkinoilta. Lisäksi kantaja ehdottaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle, että tämä määräisi hankittavaksi asiantuntijalausunnon, jolla osoitettaisiin, että Hampurin osavaltion ja HLB:n käyttäytyminen tältä osin vastaa samanlaisessa tilanteessa olevan yksityisen sijoittajan käyttäytymistä.

88 Komissio vastaa tähän, että kanteen kohteena olevassa päätöksessä pyritään osoittamaan, että Hampurin osavaltion joulukuussa 1992 antamaa rahoitussitoumusta ei voida perustella niillä taloudellisilla näkökohdilla, joilla perusteltiin vuonna 1984 tehtyä päätöstä jatkaa yrityksen toimintaa. HSW:n erittäin vaikean tilanteen takia ja HLB:n — joka oli yksinomaan taloudellista kannattavuutta koskevien seikkojen perusteella toimiva liikepankki — asenteen takia Hampurin osavaltio ei komission mukaan ollut käyttäytynyt yksityisen sijoittajan tavoin.

89 Ensinnäkin vuoden 1992 lopun tilanteelle oli komission mukaan tunnusomaista kantajan taloudellisen tilanteen huononeminen; se, että Hampurin osavaltio tavoitteli työmarkkinoihin ja "rakennepolitiikkaan" liittyviä päämääriä, ja Euroopan teräsmarkkinoiden erittäin vaikea tilanne.

90 Toisaalta komissio esittää, että toisin kuin kantaja väittää, HLB oli valmis korottamaan luottorajaa 20 miljoonalla DEM:lla vain sillä edellytyksellä, että Hampurin osavaltio antaa takauksen ja siis ottaa yksin kantaakseen tähän luottorajan korottamiseen liittyvän riskin. HLB nimittäin joutui noudattamaan hyviä liiketapoja, joiden johdosta se päätyi vaatimaan "entistä lujemmin" Hampurin osavaltiolta yleistakausta.

— Joulukuussa 1993 myönnetty luottoraja

91 Kantaja arvostelee komissiota siitä, että tämä ei ole katsonut Hampurin osavaltion käyttäytyneen yksityisen sijoittajan tavoin silloin, kun osavaltio päätti joulukuussa 1993 jatkaa joulukuussa 1992 myönnetyn luottorajan voimassaoloaikaa ja korottaa kyseistä luottorajaa.

92 Vaikka rakennemuutossuunnitelmaa toteutettiin onnistuneesti, uuden luoton myöntäminen oli kantajan mukaan tarpeen terästeollisuuden erittäin vaikean suhdanteen takia. Kantaja arvostelee komissiota tältä osin siitä, että tämä oli katsonut, että kantajan negatiivinen kehitys oli seurausta rakennetekijöistä eikä suhdannetekijöistä.

93 Kantaja väittää, että juuri tässä yhteydessä laadittiin Mac Kinsey -raportti, jonka aihetta komissio on kantajan mukaan tulkinnut väärin. Kantajan mukaan kyse oli kantajan elinkelpoisuuden arvioimisesta sen selvittämiseksi, olisiko luottojen myöntäminen lisävakuuksia vastaan asianmukaista, eikä lausunnon antamisesta alueellisen hallituksen intressistä myöntää näitä samoja luottoja, kuten komissio väittää. Niinpä Mac Kinsey -raportissa katsottiin kantajan mukaan, että HSW oli kilpailukykyinen, ja siinä ehdotettiin tämän takia vaihtoehtoisesti joko tuotannon jatkamista HLB:n myöntämien uusien luottojen turvin tai liikkeenluovutusta. Tuotannon jatkaminen samanaikaisesti HSW:n rakennemuutoksen ja omien varojen lisäämisen kanssa olisi kantajan mukaan todennäköisesti johtanut jo vuonna 1994 positiiviseen tulokseen (vuosilta 1994 ja 1996 odotettiin yhteensä 25,8 miljoonan DEM:n suuruista voittoa). Vaikka asiantuntijat harkitsivatkin HSW:n sulkemista, siihen ei kantajan mukaan päädytty, koska sulkemisesta aiheutuvaan selvitystilaan liittyvät kulut olivat korkeita (noin 200 miljoonaa DEM) verrattuna yrityksen myynnistä aiheutuvaan kokonaistappioon (60—80 miljoonaa DEM).

94 Kantaja katsoo, että Hampurin osavaltio päätyi antamaan koko luoton kattavan toimeksiannon joulukuussa 1993 juuri näiden Mac Kinsey -raportissa esitettyjen

myönteisten näkymien vuoksi samoin kuin pääomalainoja koskevan oikeuskäytännön vakiintumisesta huolissaan olevan HLB:n entistä lujemmin esittämien vaatimusten vuoksi.

95 Lisäksi kantaja esittää, että yksityistä sijoittajaa ei olisi saatu luopumaan osallistumasta kantajan rahoitukseen huolimatta aikomuksesta luovuttaa yritys. Päinvastoin, luottorajan korottamista oli kantajan mukaan perusteltu halulla tehdä tämä luovutus mahdolliseksi. Useiden terästuottajien kanssa ennen Mac Kinsey -raportin julkaisemista ja Hampurin osavaltion luottorajan korottamispäätöksen tekemistä käydyt neuvottelut sitä paitsi vahvistavat kantajan mukaan tämän tosiseikan.

96 Näistä toteamuksista siis ilmenee, että tavallisina markkinasijoittajina toimineet Hampurin osavaltio ja HLB tieten tahtoen päättivät korottaa luottorajaa joulukuussa 1993. Kantaja väittää, että riidanalaisen luottorajan voimassaoloajan jatkaminen ja kyseisen luottorajan korottaminen olivat nimittäin ainoat toimet, jotka Hampurin osavaltion ja HLB:n kanssa samanalaisessa tilanteessa oleva markkinataloussijoittaja olisi järkevästi ajatellen pystynyt toteuttamaan. Kantaja katsoo, että asiantuntijalausunto, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin määräisi hankittavaksi, voisi vahvistaa tätä. Lisäksi myöhemmät seikat ovat vahvistaneet sen, että Hampurin osavaltion käyttäytyminen vastasi markkinatalouden periaatteita. Niinpä yhteensä 184,975 miljoonan DEM:n suuruisesta sitoumuksesta, jotka Hampurin osavaltio ja HLB olivat antaneet, nämä ovat saaneet tai saavat takaisin 13,3 miljoonaa luottoina, joita ei ollut käytetty, 54—58 miljoonaa kassaluottojen myynneistä sekä 10 miljoonaa osakkeiden myynnistä, eli ne ovat saaneet tai saavat takaisin yhteensä 81,3 miljoonaa.

97 Kantaja arvostelee komissiota vielä siitä, että tämä oli päätellyt siitä, että HLB oli vaatinut Hampurin osavaltiota antamaan sille luottotoimeksiannon, että yksikään yksityinen sijoittaja ei olisi antanut sen käyttöön uutta pääomaa vuoden 1993 lopussa. Kantaja toteaa kuitenkin, että joku kolmas olisi voinut jatkaa tätä luottorajan voimassaoloaikaa ja korottaa luottorajaa, sillä kuka tahansa yksityinen sijoittaja olisi suostunut tällaiseen toimenpiteeseen Mac Kinsey -raportissa

ilmoitettujen positiivisten näkymien johdosta, ja että nämä summat ovat ainoastaan luottoja, jotka on myönnetty tavanomaisella korkokannalla.

98 Lisäksi niiden tuomioiden perusteella, jotka komissio on maininnut kanteen kohteena olevassa päätöksessä, vuoden 1993 joulukuussa toteutettuja rahoitustoimia ei kantajan mukaan voida luokitella valtiontuiksi. Ensinnäkään yhdistetyissä asioissa C-278/92, C-279/92 ja C-280/92, Espanja vastaan komissio, 14.9.1994 annettua yhteisöjen tuomioistuimen tuomiota (Kok. 1994, s. I-4103) ei voida soveltaa nyt käsiteltävänä olevaan tapaukseen, sillä HSW:n sulkemisesta aiheutuva tappio olisi selvästi korkeampi kuin se tappio, joka voisi aiheutua luottorajan voimassaoloajan jatkamisesta. Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-303/88, Italia vastaan komissio, 21.3.1991 antamassa tuomiossa (Kok. 1991, s. I-1433) todetut periaatteet sen sijaan soveltuvat nyt käsiteltävänä olevaan asiaan. Kantaja huomauttaa erityisesti, että tämän tuomion mukaan emoyhtiö voi vastata tytäryhtiönsä tappioista rajatun ajanjakson, jotta tytäryhtiö voi lopettaa toimintansa paremmissa olosuhteissa, ja näin tehdessään emoyhtiö yrittää saada tästä välillistä aineellista hyötyä, ylläpitää konsernin imagoa tai kohdistaa toimintansa toisin. Kantaja täsmentää, että päinvastoin kuin siinä itsessään, ENI-Lanerossissa (em. asiassa Italia v. komissio annetussa tuomiossa kyseessä ollut yhtiö) ei enää voitu tehdä rakennemuutosta, ja kyseinen yhtiö oli kärsinyt keskeytyksettä tappioita vuosina 1974—1987. Lisäksi yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-305/89, Italia vastaan komissio, 21.3.1991 antamassa tuomiossa (Kok. 1991, s. I-1603, 20 kohta), joka koski Alfa Romeo -yhtiötä, todettu periaate soveltuu kantajaan.

99 Komissio väittää, että yksikään yksityinen sijoittaja ei olisi suostunut riskeeraamaan 76 miljoonan DEM:n summaa teräsmarkkinoiden negatiivisen kehityksen ja HSW:n pääomatilanteen vuoksi.

100 Mac Kinsey -raportin osalta komissio huomauttaa, että siinä esitetyt ennusteet eivät koskeneet Hampurin osavaltion myöntämien rahoitustukien kannattavuutta vaan ainoastaan niitä tappioita, joita osavaltiolle oli vaarassa aiheutua HSW:n mahdollisesta yksityistämisestä. Vuodelta 1994 odotettujen tulosten osalta komissio huomauttaa, että Mac Kinsey -raportissa tarkennettiin esitettyä kantaa, kun siinä ilmoitettiin, että ei ollut varmaa, että HSW saavuttaisi tämän "voittovyöhykkeen", ja että oli mahdollista, että suuremman tai vielä pitkäaikaisemman tuen antaminen olisi tarpeen.

101 Sitä paitsi komissio katsoo, että Mac Kinsey -raportissa ei pyritty arvioimaan ainoastaan HSW:n taloudellista elinkelpoisuutta vaan myös sitä, kuinka tarkoituksenmukaista yrityksen toiminnan jatkaminen on työpaikkoja uhkaavan vaaran vuoksi, ja lisätukien myöntämisen tarkoituksenmukaisuutta. Raportissa ei komission mukaan myöskään kiinnitetty huomiota yksityistä sijoittajaa kiinnostaviin enemmän tai vähemmän pitkän aikavälin voittonäkymiin. Yhdistynyt kuningaskunta toteaa tältä osin, että odotettavissa oleva yksityistäminen poisti kaikki velkojien toiveet pitkän aikavälin kannattavuudesta.

102 Komissio riitauttaa myös sen tulkinnan, jonka kantaja on esittänyt oikeuskäytännöstä, ja väittää, että ainoastaan siinä tapauksessa, että pääomasijoitus merkitsisi ainakin pitkällä aikavälillä tuottonäkymiä, joihin liittyy hyväksyttävissä oleva tappiovaara, kyseessä oleva toimi voidaan jättää luokittelematta tueksi. Nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa tappiovaara oli ollut hyvin suuri eikä tuottonäkymiä ollut.

Mahdollisuus saada vakuuksia vastaan luottoa yksityisiltä pääomamarkkinoilta

103 Kantaja väittää, että sillä oli hallussaan vakuuksia, joiden avulla se olisi voinut saada kolmansilta luottoa 135—156,8 miljoonaa DEM.

104 Kantaja olisi joka tapauksessa voinut saada pääomamarkkinoilta lainoja, jotka vastaavat luottorajojen korotuksia (vuoden 1992 lopussa 20 miljoonaa DEM ja vuoden 1993 lopussa 24,4 miljoonaa DEM). Saksan liittotasavalta väittää tältä osin, että näyttö siitä, että HSW pystyi vakuuksiensa avulla hankkimaan rahoituksensa muilta pankeilta, sisältyy Saksan hallituksen komissiolle 18.8.1995 lähettämään viestiin, ja että on otettava huomioon se mahdollisuus, että HSW hankkisi rahoituksensa muilta kuin osuudenomistajiltaan.

105 Kantaja huomauttaa lisäksi, että pääomalainoja koskevaa kansallista oikeuskäytäntöä voidaan soveltaa sellaisen kolmannen myöntämiin luottoihin, joka ei ollut sidoksissa kantajaan, vain, jos Hampurin osavaltio ja HLB olisivat taanneet nämä lainat tai jos tämä kolmas olisi saanut tavanomaisiin vakuuksiin liittyviä oikeuksia parempia oikeuksia, jolloin hän olisi ollut osuudenomistajan asemassa.

106 Kantaja arvostelee komissiota näin ollen vakuuksien laskemista koskevien virheiden tekemisestä.

107 HLB:n myöntämien lainojen vakuutena oli kantajan mukaan näet aina ollut riittävästi kantajan kiinteistöjä ja käyttöomaisuutta, ja komission viittaus erilaisiin vapautuslausekkeisiin on virheellinen. Kantajan laskelmista ilmenee nimittäin, että kantaja pystyi antamaan riittävästi vakuuksia tarvitsemiensa luottojen vakuudeksi. Kantaja pyytää tältä osin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin määräisi hankittavaksi asiantuntijalausunnon sen osoittamiseksi, että komission olisi pitänyt toimia liittohallituksen 18.8.1995 päivätyn viestin liitteen 2 perusteella; tässä liitteessä luottorajan vakuutena olevien vakuuksien prosentuaaliset osuudet oli määritelty siten, että viitattiin kyseisen luottorajan käyttämiseen, minkä perusteella komissio olisi voinut päätellä, että vakuuksien prosentuaaliset osuudet olivat komission käyttämiä osuuksia korkeammat.

108 Komissio väittää, että siinä tapauksessa, että vakuudet olisi vapautettu kokonaan, kantajan aiempi toimitusjohtaja olisi todennut, että kantaja olisi voinut hankkia yksityisiltä pääomamarkkinoilta enintään 60 prosenttia Hampurin osavaltion takaamasta luottorajasta. Vaikka komissio myöntää, että kantaja olisi voinut saada yksityisiltä markkinoilta luottoa pankkien vakuuksien arvoksi tavanomaisesti katsoman määrän verran, jos vakuudet olisi vapautettu, komissio lisäksi täsmentää, että tämä rahoitus olisi myönnetty ehdoilla, jotka olisivat olleet täysin erilaisia kuin Hampurin osavaltion asettamat ehdot, sillä kyse ei olisi ollut pääomalainasta.

109 Komissio väittää vakuuksien laskentatavan osalta myös, että se voi vakuuksien arvon laskemiseksi nojautua siihen, kuinka suuri niiden osuus oli myönnetystä luottorajasta, sen sijaan, että se nojautuisi siihen, kuinka suuri niiden osuus oli tosiasiallisesti käytössä olleesta luottorajasta.

Myönnetyksi väitetyn tuen määrä ja takaisinmaksu

110 Johtopäätöksenään kantaja esittää, että jos komission väite valtiontuen olemassaolosta hyväksyttäisiin, tuen määrä vastaisi korkeintaan sitä eroa, mikä kantajan vuoden 1992 lopussa ja vuoden 1993 lopussa saamista luotoista tosiasiallisesti maksamien korkojen ja korkeamman markkinakoron perusteella määräytyvän koron välillä on. Tältä osin kantaja täsmentää maksaneensa HLB:lle markkinakorkojen mukaisia korkoja.

111 Kantaja pitää myös lainvastaisena sitä, että komissio asettaa sille kahdesti maksuvelvollisuuden, kun komissio vaatii maksamaan takaisin sekä 20 miljoonaa DEM, joka vastaa 130 miljoonan DEM:n luottorajaan 1992 tehtyä korotusta, että koko 150 miljoonan DEM:n summan, joka vastaa sitä luottorajaa, jonka voimassaoloaikaa jatkettiin 1993 ja jota korotettiin 24 miljoonalla. Kantaja ja Saksan liittotasavalta korostavat aivan erityisesti, että luottorajan voimassaolon jatkamista joulukuussa 1993 ei voida luokitella tueksi. HSW oli näet jo saanut tämän määrän, jota ei olisi voitu maksaa takaisin konkurssissa, koska se oli luonteeltaan pääomalainaa. Kantajan velvoitteet, jotka perustuivat HLB:n kantajalle myöntämiin luottoihin, eivät kantajan mukaan olleet lakanneet kantajan luovutuksen takia. On nimittäin todettava, että kantaja maksaa yhä edelleenkin näitä luottoja Picaro Ltd -nimiselle yhtiölle, jolle ISPAT oli siirtänyt saatavansa.

112 Kantaja katsoo lopuksi, että näiden myönnetyiksi väitettyjen tukien takaisinperimisessä on tapahtunut menettelyvirhe. Komissio ei nimittäin ole toimivaltainen vaatimaan laittomien tukien takaisinmaksamista, jos neuvosto ei ole vahvistanut tätä päätöstä kahden kolmasosan enemmistöllä, kuten EHTY:n perustamissopimuksen 88 artiklassa määrätään.

113 Komissio väittää, että kyseinen tuen määrä ei muodostu näiden luottojen korkokannan ja tavallisen markkinakoron välisestä erosta vaan myönnettyjen luottojen määrästä. Se, että kyse on tuesta, johtuu komission mukaan siitä, että Hampurin osavaltion luottotoimeksiannon perusteella on myönnetty pääomalainoja, joilla ei luonteensa mukaisesti ole reaalivakuuksia, sillä HSW:n tilanne oli toivoton.

114 Komissio huomauttaa luottorajan 20 miljoonan DEM:n suuruisen korotuksen osalta, että tämä korotus, joka vastaa joulukuussa 1992 tehtyä luottorajan myöntämispäätöstä, maksettiin takaisin vuoden 1993 lopussa luottorajan erityisluonteen takia. Tämän lainan määrän takaisinmaksua ei siis ole vaadittu. Tämä korotus voi kuitenkin sisältää korkokannan osalta valtiontukea, mikä Saksan liittotasavallan on otettava huomioon laskiessaan takaisinmaksettavaksi vaadittavaa määrää.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

Alustavia huomautuksia

115 Aluksi on todettava, että yhteisöjen tuomioistuimet ovat täsmentäneet EY:n perustamissopimuksen määräyksissä olevia valtiontukeen liittyviä käsitteitä. Nämä täsmennykset ovat EHTY:n perustamissopimuksen vastaavia määräyksiä sovellettaessa merkityksellisiä siltä osin kuin täsmennykset eivät ole ristiriidassa EHTY:n perustamissopimuksen kanssa. Tältä osin on siis perusteltua turvautua EY:n perustamissopimuksen alaan kuuluvaa valtiontukea koskevaan oikeuskäytäntöön arvioitaessa EHTY:n perustamissopimuksen alaan kuuluvaa tukea koskevien päätösten lainmukaisuutta (ks. yhdistetyt asiat T-129/95, T-2/96 ja T-97/96, Neue Maxhütte Stahlwerke ja Lech-Stahlwerke v. komissio, tuomio 21.1.1999, Kok. 1991. s. II-17, 100 kohta).

116 EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklan ensimmäisen kohdan toisessa virkkeessä määrätään, että käyttäessään toimivaltaansa ratkaista komission päätöksistä ja suosituksista nostettuja kumoamiskanteita yhteisöjen tuomioistuin ei saa tutkia sitä taloudellisista tosiseikoista tai olosuhteista johtuvan tilanteen arviointia, jonka perusteella komission päätökset on tehty, ellei ole kanneltu siitä, että komissio on käyttänyt harkintavaltaa väärin taikka ilmeisesti jättänyt noudattamatta kyseisen sopimuksen määräyksiä tai sen soveltamista koskevaa oikeussääntöä.

117 Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee tältä osin, että käsitteellä "ilmeisesti" tarkoitetaan sitä, että oikeussääntöjen noudattamatta jättäminen on tietynasteista siten, että tämä noudattamatta jättäminen näyttää johtuvan siitä, että päätöksen taustalla olevan tilanteen arvioimisessa on tehty ilmeinen virhe perustamissopimuksen määräysten kannalta (ks. asia C-399/95 R, Saksa v. komissio, määräys 3.5.1996, Kok. 1996, s. I-2441, 61 ja 62 kohta).

118 On huomattava, että lainmukaisuutta koskevaa kannetta käsitellessään yhteisöjen tuomioistuinten on tarkistettava, rasittaako kanteen kohteena olevaa päätöstä jokin edellä mainituista lainvastaisuuksista, ilman, että ne kuitenkaan voisivat korvata omalla taloudellisia tosiseikkoja koskevalla arvioinnillaan päätöksen tekijän suorittamaa arviointia (ks. vastaavasti asia T-106/95, FFSA ym. v. komissio, tuomio 27.2.1997, Kok. 1997, s. II-229, 101 kohta).

119 Siltä osin kuin kyse on siitä, miksi viranomaisten — jotka toimivat joko taloudellisena toimijana tai tällaisen toimijan välityksellä — jonkin yrityksen hyväksi suorittamat riidanalaiset toimenpiteet on luokiteltava, on todettava, että komissiolla on oikeus käyttää yksityisen sijoittajan käyttäytymiseen perustuvaa arviointiperustetta, jonka mukaan arvioidaan, olisiko kyseisestä toimesta hyötynyt yritys voinut saada samat taloudelliset edut markkinaehdoin toimivalta yksityiseltä sijoittajalta (ks. vastaavasti em. asia C-305/89, Italia v. komissio, tuomio 21.3.1991, 19 kohta). Tämä arviointiperuste on sitä paitsi kirjattu viidennen terästukisäännöstön 1 artiklan 2 kohtaan.

120 Tältä osin on todettava, että yksityisen sijoittajan käyttäytymisenä, johon talouspoliittisia päämääriä tavoittelevan julkisoikeudellisen sijoittajan käyttäytymistä on verrattava, ei välttämättä ole pidettävä sellaisen tavallisen sijoittajan käyttäytymistä, joka sijoittaa pääomaa saadakseen siitä tuottoa jokseenkin pitkällä aikavälillä, vaan sellaisena on pidettävä vähintään yksityisen holdingyhtiön tai sellaisen yksityisen konsernin käyttäytymistä, joka noudattaa joko kokonaisvaltaista tai toimialakohtaista rakennepolitiikkaa ja joka tavoittelee pidemmän aikavälin tuottonäkymiä (ks. vastaavasti em. asia C-305/89, Italia v. komissio, tuomio 21.3.1991, 20 kohta).

121 Yhteisöjen tuomioistuin on myös todennut, että yksityinen osakkeenomistaja voi järkevästi ajatellen antaa käytettäväksi pääomaa, joka on tarpeen sellaisen tietyn yrityksen henkiinjäämisen kannalta, joka kokee väliaikaisia vaikeuksia mutta joka mahdollisen rakennemuutoksen jälkeen voi jälleen tulla kannattavaksi. Näin ollen on myönnettävä, että myös emoyhtiö voi rajatun ajanjakson vastata jonkin tytäryhtiönsä tappioista mahdollistaakseen sen tytäryhtiön toiminnan lakkauttamisen parhaiden mahdollisten edellytysten mukaisesti. Kun julkisoikeudellisen sijoittajan pääomasijoituksiin ei liity mitään edes pitkän aikavälin tuotto-odotuksia, tällaisia sijoituksia on pidettävä ETY:n perustamissopimuksen 92 artiklassa tarkoitettuna valtiontukena (ks. vastaavasti em. asia C-303/88, Italia v. komissio, tuomio 21.3.1991, 21 ja 22 kohta).

122 Kantajan nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa esittämiä perusteluja on arvioitava juuri näiden seikkojen valossa.

Hampurin osavaltion ja HLB:n muodostama taloudellinen kokonaisuus

123 Kantaja väittää lähinnä, että komissio on jättänyt huomiotta sen, että HLB ja Hampurin osavaltio muodostavat taloudellisen kokonaisuuden, ja että komissio on siis virheellisesti toisaalta tehnyt eron HLB:n omalla vastuullaan myöntämien lainojen määrän ja luottotoimeksiannon kattamien luottojen määrän välillä ja toisaalta katsonut, että HLB:n käyttäytyminen saattoi olla osoitus yksityisen sijoittajan käyttäytymisestä.

124 Kun oikeudellisesti itsenäiset luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt muodostavat taloudellisen kokonaisuuden, niitä on kohdeltava yhtenä ainoana yrityksenä sovellettaessa yhteisön kilpailusääntöjä (ks. asia 170/83, Hydrotherm, tuomio 12.7.1984, Kok. 1984, s. 2999, 11 kohta). Valtiontukien alalla taloudellisen kokonaisuuden olemassaoloa koskeva kysymys nousee esille erityisesti silloin, kun on yksilöitävä tuensaaja (ks. asia 323/82, Intermills v. komissio, tuomio 14.11.1984, Kok. 1984, s. 3809, 11 ja 12 kohta ja yhdistetyt asiat T-371/94 ja T-394/94, British Airways ym. v. komissio, tuomio 25.6.1998, Kok. 1998, s. II-2405, 313 kohta). Tältä osin on todettu, että komissiolla on laaja harkintavalta päättää, onko konserniin kuuluvia yhtiöitä pidettävä taloudellisena kokonaisuutena vai oikeudellisesti ja taloudellisesti itsenäisinä valtiontukia koskevien järjestelmien soveltamiseksi (ks. em. yhdistetyt asiat British Airways ym. v. komissio, tuomion 314 kohta).

125 Komissiolla on lisäksi laaja harkintavalta päättää, onko HLB:tä ja Hampurin osavaltiota pidettävä yhtenä ainoana yksikkönä sovellettaessa nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa yksityisen sijoittajan käyttäytymiseen perustuvaa arviointiperustetta.

126 On siis tarkasteltava sitä, onko komissio tehnyt ilmeisen virheen arvioidessaan HLB:n ja Hampurin osavaltion välisiä suhteita. Tätä tarkasteltaessa on otettava huomioon ainoastaan sellaisia tekijöitä, joihin komissio pystyi tutustumaan hallinnollisessa menettelyssä.

127 Tältä osin on huomautettava, että Saksan hallitus ilmoitti 8.9.1994 päivätyssä viestissään, jonka se lähetti vastaukseksi komission kysymykseen, joka koski HLB:n ja Hampurin osavaltion välisiä suhteita myönnettäessä HSW:lle lainoja, seuraavaa:

"[HLB] on julkisoikeudellinen laitos, joka on oikeushenkilö ja jonka Hampurin osavaltio omistaa kokonaan. HLB:n oikeudellinen perusta on Hamburgische Landesbank Girozentralea koskeva laki ja sen omat säännöt.

HSW:lle myönnettyihin luottoihin liittyen on todettava, että Hampurin osavaltion ja HLB:n väliset suhteet eivät perustu edellä mainittuun oikeudelliseen muotoon eivätkä osavaltion asemaan omistajana vaan ainoastaan erityisiin sopimussuhteisiin eli siihen, että osavaltio antaa joka kerta luottotoimeksiannon, joka kuvaillaan jokaisen luottopäätöksen esittelyn yhteydessä."

128 On lisättävä, että kantajan ja Saksan liittotasavallan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle toimittamista yksityiskohtaisista selvityksistä ilmenee, että toimintatakuu, jonka mukaan Hampurin osavaltio takaa, että HLB voi täyttää tehtävänsä, ei merkitse, että kaikki HLB:n kärsimät vahingot rasittaisivat välittömästi ja kokonaisuudessaan Hampurin osavaltion taloutta. Osavaltion vastuu realisoituu ainoastaan siinä tapauksessa, että HLB ei enää voi täyttää velvoitteitaan velkojiaan kohtaan. Yksittäisestä lainasta aiheutuvilla tappioilla sen sijaan on ensi vaiheessa vaikutusta yksinomaan HLB:n liiketulokseen. HLB:n liiketoimista kertyvät voitot tai tappiot tosin vaikuttavat Hampurin osavaltion talouteen. Nämä vaikutukset riippuvat kuitenkin HLB:n kokonaistuloksesta. Yksittäisestä luottotoimenpiteestä aiheutuvat tappiot eivät siis rasita välittömästi eivätkä kokonaisuudessaan Hampurin osavaltion taloutta.

129 Asia on toisin sellaisten lainojen osalta, joiden osalta Hampurin osavaltio on antanut luottotoimeksiannon. Jos niitä ei makseta takaisin, nämä määrät rasittavat välittömästi ja kokonaisuudessaan osavaltion taloutta.

130 Näin ollen ei voida todeta, että komissio olisi tehnyt HLB:n ja Hampurin osavaltion välisiä oikeudellisia ja taloudellisia siteitä koskevan ilmeisen arviointivirheen, kun se teki yksityisen sijoittajan käyttäytymiseen perustuvan arviointiperusteen soveltamiseksi eron niiden lainojen, jotka HLB myönsi omalla vastuullaan kantajalle, ja niiden lainojen välille, jotka myönnettiin Hampurin osavaltion luottotoimeksiannon perusteella.

131 Edellä todetuista seikoista seuraa, että ei ole myöskään näytetty toteen, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen katsoessaan, että huolimatta HLB:n ja Hampurin osavaltion välisistä siteistä HLB, joka kieltäytyi korottamasta luottorajoja tai jatkamasta niiden voimassaoloaikaa omalla vastuullaan, käyttäytyi siten kuin samankaltaisessa tilanteessa oleva yksityinen sijoittaja olisi saattanut käyttäytyä.

Joulukuussa 1992 ja joulukuussa 1993 myönnettyjä luottorajoja koskevat komission arvioinnit

— Luottorajan korottaminen joulukuussa 1992

132 Kantaja katsoo, että vuonna 1984 myönnetyn luottorajan korottaminen joulukuussa 1992 ei muodosta valtiontukea. Kantaja toteaa lähinnä, että kyseinen korotus oli tullut välttämättömäksi sen takia, että HLB ja Hampurin osavaltio olivat vaarassa menettää kaikki sijoitetut summat sen vuoksi, että ne luokiteltiin pääomalainoiksi, ja että kyseinen korotus oli perusteltu rakennemuutossuunnitelman tarjoamien suotuisten näkymien vuoksi. Lisäksi kantaja väittää, että komission päätöksessä on virheitä, joiden takia yksityisen sijoittajan käyttäytymiseen perustuvaa arviointiperustetta oli sovellettu väärin.

133 Kantaja arvostelee erityisesti edellä 44 kohdassa tiivistetysti esitettyä osaa päätöksestä. Komission tässä päätöksen osassa käyttämä sanamuoto voitaisiin yksinään tarkasteltuna nimittäin ymmärtää siten, että komissio on katsonut, että sen suuruisten lainojen myöntäminen kuin Hampurin osavaltio oli myöntänyt entiselle HSW:lle ja jotka se oli odottanut saavansa perittyä takaisin, kun se myönsi uusia lainoja vuonna 1984, saattoi olla perusteltua yksityisen sijoittajan käyttäytymiseen perustuvan arviointiperusteen nojalla, vaikka asia ei komission mukaan olisi ollut näin suuremman lainan osalta. Kantaja väittää aiheellisesti, että tämä peruste ei yksinään riitä sen johtopäätöksen perusteluksi, jonka mukaan Hampurin osavaltio ei ole käyttäytynyt yksityisen sijoittajan tavoin.

134 Kantaja jättää kuitenkin huomiotta sen, että se osa päätöksestä, jota sen väitteet koskevat, ei ole komission luottorajan korottamisesta tekemän arvioinnin olennainen perusta. Tässä yhteydessä luettuna kyseinen osa nimittäin vain vahvistaa väitettä, jonka mukaan taloudelliset seikat, joiden takia HSW:n toiminnan jatkaminen vuonna 1984 oli perusteltua, eivät enää joulukuussa 1992 olleet merkityksellisiä.

135 On siis tarkasteltava, onko komissio tehnyt ilmeisen arviointivirheen katsoessaan, että yksityinen sijoittaja ei olisi suostunut samoilla ehdoilla kyseiseen luottorajan korottamiseen.

136 On huomattava, että joulukuussa 1992 kantajan rahoitustilanne oli todellakin vaikea, sillä se oli kirjannut tilikausilta 1991 ja 1992 8,5 ja 19,8 miljoonan DEM:n tappiot. Sitä paitsi kantaja väitti kannekirjelmässään, että se olisi asetettu konkurssiin, jos sen luottorajaa ei olisi korotettu. Lisäksi Saksan hallituksen komissiolle 8.3.1994 lähettämästä viestistä ilmenee, että kantajan konkurssi olisi ilman riidanalaista luottorajan korotusta ollut väistämätön.

137 On siis katsottava, että kyseinen korotus oli hätätoimenpide, jolla pyrittiin pitämään HSW toiminnassa ja johon ei liittynyt mitään tuotto-odotusta edes pitkällä aikavälillä.

138 Samoin on selvää, että terästeollisuus oli erittäin vaikeassa tilanteessa. Terästeollisuuden ennusteohjelmassa vuoden 1994 ensimmäiselle puoliskolle ja koko vuodelle (EYVL 1993, C 36, s. 2) mainitaan nimittäin, että kyseisen toimialan tilanne oli vuodesta 1991 huonontunut ja että tilanteelle oli tunnusomaista runsas

tarjonta, laskenut kysyntä, romahtaneet hinnat ja lisääntynyt kansainvälinen kilpailu. Sitä paitsi Saksan hallitus esitti 8.3.1994 ja 8.9.1994 komissiolle lähettämissään viesteissä seuraavaa: "Sittemmin vuosina 1991 ja 1992 kirjattiin teräsmarkkinoiden tilanteen edelleen heiketessä toimintatappioita."

139 Edellä esitetystä ilmenee, että komissio ei ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä katsoessaan, että luottorajan korottamista joulukuussa 1992 ei enää voitu perustella niillä kantajan esittämillä seikoilla, joilla vuonna 1984 oli perusteltu yrityksen toiminnan jatkamisen tukemista. Lisäksi komissiolla oli oikeus todeta, että yksityinen sijoittaja ei olisi suostunut tähän korotukseen samankaltaisissa olosuhteissa eli tilanteessa, jossa HSW:n rahoitustilanne oli äärimmäisen vaikea ja jossa Euroopan teräsmarkkinoita oli kohdannut epäedullinen suhdannevaihtelu.

140 On lisättävä, että komissio ei ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä myöskään silloin, kun se katsoi, että HLB:n — joka ei ollut valmis korottamaan luottorajaa 20 miljoonalla DEM:lla ilman Hampurin osavaltion luottotoimeksiantoa — käyttäytyminen on lisäosoitus siitä, että yksityinen sijoittaja ei olisi ollut valmis sijoittamaan tällaista summaa HSW:hen.

141 Kantaja on nimittäin itse todennut seuraavaa: "Kuten jo olemme todenneet, HLB vaati vielä painavammin kuin vuonna 1992, että se vapautetaan kaikista pääomalainojen ongelmia koskevan oikeuden kehityksestä aiheutuvista riskeistä". Lisäksi Saksan hallituksen 8.9.1994 päivätystä viestistä ilmenee, että pääomalainoja koskevaan oikeuskäytäntöön liittyvän riskin takia HLB ei ollut valmis korottamaan luottorajaa ilman luottotoimeksiantoa.

142 Myös vastauksesta, jonka HLB antoi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tästä seikasta esittämään kysymykseen, ilmenee, että HLB oli tosiaankin kieltäytynyt myöntämästä riidanalaisia luottoja ilman osavaltion ensin antamaa luottotoimeksiantoa niiden rahoituksesta vastaavien viranomaisten, jotka halusivat, että HLB:n tase olisi edelleen positiivinen, puututtua asiaan. Tältä osin HLB toteaa tässä vastauksessa seuraavaa: "Luottorajan voimassaoloajan jatkamisessa oli vuoden 1992 lopussa ja vuoden 1993 lopussa järkeä [HSW:n] rahatilanteen takia vain, jos [HSW] olisi saanut uusia käteisvaroja. Pelkkä luottorajan voimassaoloajan jatkaminen ei olisi riittänyt maksukyvyn ylläpitoon. Luottorajan korotuspäätöstä tehdessämme otimme siis lähtökohdaksi vaihtoehtoisen ratkaisun eli HSW:n maksukyvyttömyyden toteamista koskevan menettelyn, joka oli odotettavissa siinä tapauksessa, että olisimme kieltäytyneet jatkamasta luoton voimassaoloaikaa."

143 Ei sitä paitsi ole tarpeen, että komissio esittäisi näytön siitä, että HLB:n päätös olisi ollut kielteinen ilman luottotoimeksiantoa. Kun otetaan huomioon kantajan rahoitustilanne ja teräsmarkkinoiden tilanne, kantaja ei ole missään tapauksessa näyttänyt toteen, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen katsoessaan, että Hampurin osavaltion kanssa samanlaiseen tilanteeseen joutunut yksityinen sijoittaja ei olisi suostunut kyseiseen luottorajan korottamiseen, koska kyseinen sijoittaja olisi tiennyt, että korotus luokiteltaisiin pääomalainaksi.

144 Rakennemuutossuunnitelmaan liittyvien suotuisaksi väitettyjen näkymien osalta on huomattava, että HSW oli konkurssin partaalla ja että se toimi epäsuotuisassa suhdanteessa. Komissio on siis voinut perustellusti katsoa, että yksityinen sijoittaja ei olisi suostunut kyseiseen luottorajan korottamiseen, huolimatta siitä, että komissiolla oli käytössään tiivistelmä tästä suunnitelmasta.

145 Niinpä kaikesta edellä esitetystä seuraa, että kantaja ei ole näyttänyt toteen, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen katsoessaan, että yksityinen sijoittaja ei olisi suostunut joulukuussa 1992 tehtyyn luottorajan korottamiseen.

146 Lisäksi on todettava, että yhteisöjen tuomioistuinten on kumoamiskannetta käsitellessään ainoastaan tarkistettava, onko kanteen kohteena oleva päätös lainvastainen jonkin EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklasta ilmenevän perusteen takia, eivätkä ne voi korvata omalla tosiseikkoja koskevalla arvioinnillaan päätöksentekijän arviointia varsinkaan taloudellisten seikkojen osalta (ks. vastaavasti em. asia FFSA ym. v. komissio, tuomion 101 kohta). Niinpä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen velvollisuutena ei ole määrätä hankittavaksi asiantuntijalausuntoa, jolla pyrittäisiin osoittamaan, että Hampurin osavaltio ja HLB olisivat käyttäytyneet niin kuin yksityinen sijoittaja olisi käyttäytynyt markkinataloudessa.

— Joulukuussa 1993 myönnetty luottoraja

147 Kantaja väittää lähinnä, että komission olisi pitänyt katsoa, että Hampurin osavaltio käyttäytyi yksityisen sijoittajan tavoin antaessaan joulukuussa 1993 luottorajan voimassaoloajan jatkamista ja luottorajan korottamista koskevan toimeksiannon.

148 Komissio on todennut kanteen kohteena olevassa päätöksessä, että HLB oli katsonut, että erityiset olosuhteet, joissa uutta yhtiötä alunperin rahoitettiin, eivät enää riittäneet perustelemaan yrityksen toiminnan jatkamiseen liittyvää taloudellista riskiä. Niinpä HLB kieltäytyi komission mukaan HSW:n rahoitustilanteen, teräsmarkkinoiden tilanteen ja Mac Kinsey -raportissa esitettyjen päätelmien takia jatkamasta mitään rahoitussitoumuksia HSW:n osalta.

149 On siis tarkasteltava, onko komissio tehnyt ilmeisen arviointivirheen soveltaessaan tähän toimenpiteeseen yksityisen sijoittajan käyttäytymiseen perustuvaa arviointiperustetta.

150 On ensinnäkin todettava, että HSW:n rahoitustilanne oli erityisen vaikea tuona ajanjaksona, minkä liittovaltion hallitus toteaa komissiolle 8.9.1994 lähettämässään viestissä, josta ilmenee, että luoton mahdollisen irtisanomisen väistämätön seuraus olisi ollut HSW:n konkurssi. Samoin Mac Kinsey -raportissa mainitaan konkurssi, joka vaarantaisi Hampurin osavaltion myöntämien luottojen takaisinmaksun.

151 On myös huomattava, että Euroopan teräsmarkkinoille oli tyypillistä äärimmäisen vaikea kilpailuympäristö, joka johtui kilpailijoiden tukemisesta ja tuotannon ylikapasiteetista (ks. Mac Kinsey -raportti ja terästeollisuuden ennusteohjelma vuoden 1994 ensimmäiselle puoliskolle ja koko vuodelle (EYVL 1994, C 10, s. 2).

152 Juuri tässä yhteydessä on tarkasteltava kantajan väitettä, joka perustuu lähinnä Mac Kinsey -raportissa ilmoitettuihin suotuisaksi väitettyihin näkymiin. Tässä raportissa nimittäin katsottiin, että HSW oli sellaisessa kilpailutilanteessa, jonka piti konkretisoitua positiivisena tuloksena jo vuonna 1994.

153 Mac Kinsey -raportissa kuitenkin todetaan johdantona seuraavaa: "Tässä raportissa arvioidaan teräsmarkkinoita ja kilpailuympäristöä koskevan tietämyksemme sekä HSW:ssä käyttöönotettua teknologiaa koskevien arvioidemme

perusteella HSW:n elinkelpoisuutta. Raportti on ymmärrettävä apuvälineeksi taloudellisia päätöksiä tekevien viranomaisten päätökselle, joka koskee muiden luottojen tai takuiden myöntämistä (riskien arvioiminen, vaihtoehdot, jne.)."

154 Mahdollisina toimina raportissa esitetään seuraavaa: "Päättäessään jatkotoimenpiteistä Hampurin osavaltion on tehtävä vaikea valinta joko työpaikkojen säilyttämisen tai muiden pääomatappioiden välttämisen välillä (kuvio 8)."

155 Tästä seuraa, että Mac Kinsey -raportissa otetaan, päinvastoin kuin kantaja väittää, huomioon sekä yrityksen elinkelpoisuuteen liittyvät taloudelliset seikat että sosiaaliset seikat.

156 Kantaja väittää myös, että sen taloudellinen elinkelpoisuus todetaan Mac Kinsey -raportissa, jossa sen todetaan olevan kilpailukykyinen. On kuitenkin todettava, että tässä raportissa tyydytään mainitsemaan, että "[HSW:n] tekninen perusrakenne on kilpailukykyinen", ja että tämä arviointi ei koske HSW:n rahoitustilannetta. Päinvastoin, raportissa todetaan seuraavaa: "Kärsittyään vuonna 1993 noin 15 miljoonan DEM:n suuruiset tappiot HSW on kuitenkin konkurssin partaalla. Sen yhtiöpääoma on tällä hetkellä juuri ja juuri 10 miljoonaa DEM, ja se todennäköisesti pienenee muiden tappioiden johdosta tämän vuoden aikana (kuvio 5). Tämä tilanne on vaarallinen niiden Hampurin osavaltion luottojen kannalta, jotka on myönnetty HLB:n kautta ja joiden suuruus tällä hetkellä on noin 140 miljoonaa DEM. Lisäksi luottorajan korottaminen nostaa osavaltion rahoitusriskin (ennustettuun) 174 miljoonaan DEM:aan (kuvio 6). Jotta HSW

saavuttaisi sellaisen kannattavuuden, joka mahdollistaisi luottojen takaisinmaksun, sen vuosituloksen on parannuttava noin 20 miljoonaa DEM (kuvio 7)."

157 Mac Kinsey -raportista ilmenee näin ollen selvästi, että HSW:n rahoitustilanne oli erittäin vaikea ja että se oli tällainen kaiken lisäksi äärimmäisen vaikeassa kilpailuympäristössä, jolle oli tunnusomaista tukea saavat kilpailijat ja tuotannon ylikapasiteetti.

158 Kantajalla ei näin ollen ole perusteita väittää Mac Kinsey -raportin perusteella, että se oli kilpailukykyinen yhtiö.

159 Mac Kinsey -raportissa esitetään lisäksi Hampurin osavaltiolle neljä vaihtoehtoa, jotka eroavat toisistaan paitsi rahoituksen kannalta myös sosiaaliselta kannalta. Kukin näistä vaihtoehdoista (toiminnan jatkaminen HSW:n toimintamallin, "raudoitettua betonia" koskevan strategian ja laatustrategian mukaisesti sekä HSW:n luovuttaminen ja sen toiminnan lopettaminen) luovutusta koskevaa vaihtoehtoa lukuun ottamatta merkitsee sitä, että Hampurin osavaltion rahoitusriski vastaavasti nousee. Niinpä raportissa todetaan seuraavaa: "Kaikissa tapauksissa [HSW:n] toiminnan tukemisen jatkaminen merkitsee suurta riskiä. Koska ei ole varmaa, että yritys voisi jälleen tuottaa voittoa, Hampurin osavaltion rahoitustuen jatkaminen voi osoittautua tarpeelliseksi [HSW:n] toiminnan jatkamisen varmistamiseksi (kuvio 15)". Liikkeenluovutus olisi siis Hampurin osavaltiolle edullisin ratkaisu, koska sen avulla osavaltio voisi erityisesti siirtää riskit ja lopettaa pääomatappiot.

160 Vaikka Mac Kinsey -raportissa todetaan, että Hampurin osavaltio voi rajoittaa tappioitansa myymällä HSW:n, raportissa ei kuitenkaan mainita mitään sijoitetun pääoman tuottonäkymiä. Tätä arviointia sitä paitsi vahvistavat Saksan hallituksen väitteet, joista ilmenee, että Hampurin osavaltio on päätynyt korottamaan luottoa rajoittaakseen tappioita, varmistaakseen yrityksen toiminnan jatkumisen sen ajan, kun sille etsitään teollisen toiminnan jatkajaa, ja mahdollistaakseen organisoidun liikkeenluovutuksen.

161 Luovutuksestaan aiheutuvaa suotuista näkymää koskeva kantajan väite ei näin ollen voi menestyä.

162 On myös korostettava, että Mac Kinsey -raportti laadittiin silloin, kun Hampurin osavaltio jo oli myöntänyt lainvastaiset tuet. Riskeihin, joita Hampurin osavaltio on valtiontukia koskevan yhteisön oikeuden vastaisesti ottanut, ei näin ollen voida vedota sen perustelemiseksi, että myöhemmät toimet, joilla pyrittiin rajoittamaan niiden taloudellisia seurauksia, olisivat taloudellisesti järkeviä.

163 Kun otetaan huomioon kantajan rahoitustilanne, sen pakottava rahoitustarve ja Euroopan teräsmarkkinoiden erittäin vaikea tilanne, on siis todettava, että näissä olosuhteissa kantajan mahdollisuudet löytää yksityinen sijoittaja, joka olisi ollut valmis myöntämään luottorajan ja liikkumavaran, olivat erittäin pienet, jopa olemattomat.

164 Tätä päätelmää ei voi horjuttaa myöskään se kantajan väite, joka mukaan komissio olisi virheellisesti väittänyt, että päinvastoin kuin Hampurin osavaltio, HLB olisi käyttäytynyt yksityisen sijoittajan tavoin kieltäytyessään sekä uudistamasta aiemmin myönnettyä luottorajaa että korottamasta sitä. Kantaja väittää tältä osin, että HLB:n käyttäytyminen on seurausta pääomalainoja koskevan oikeuskäytännön selkiytymisestä.

165 On nimittäin todettava heti aluksi, että komissio väitti ilman, että kantaja olisi tältä osin esittänyt mitään vastaväitteitä, että Bundesgerichtshofin tuomio oli julkaistu 2.10.1992 eli jopa ennen kuin ensimmäinen luottorajan korotus myönnettiin joulukuussa 1992.

166 On sitä paitsi epätodennäköistä, että yksityinen sijoittaja olisi toteuttanut kyseistä toimea samoissa olosuhteissa kuin Hampurin osavaltio eli varmana siitä,

että sijoitetut summat luokiteltaisiin pääomalainoiksi. Tämä arviointi on sitäkin uskottavampi, kun tämän yksityisen sijoittajan olisi pitänyt suostua luottorajan myöntämiseen ja sen uudistamiseen jo vuodesta 1984 lähtien sekä sen korottamiseen jo vuonna 1992.

167 Niinpä komissio on voinut perustellusti katsoa, että yksityinen sijoittaja ei olisi myöntänyt kyseisiä luottoja ja että kyseiset luotot ovat valtiontukea. Kantaja ei tältä osin ole esittänyt mitään seikkaa, jonka perusteella tämä arviointi vaikuttaisi selvästi virheelliseltä.

168 Koska komissiolla on laaja harkintavalta sen arvioidessa tosiseikkoja ja etenkin taloudellisia seikkoja (ks. edellä 146 kohta), on muistettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiana ei ole määrätä hankittavaksi asiantuntijalausuntoa, jolla pyrittäisiin osoittamaan, että yksityinen sijoittaja olisi samankaltaisissa olosuhteissa myöntänyt kyseiset luotot.

169 Tästä seuraa, että komissio on perustellusti luokitellut valtiontuiksi sekä joulukuussa 1992 että joulukuussa 1993 kantajan hyväksi toteutetut rahoitustoimet.

170 On kuitenkin ensin arvioitava, voidaanko tätä päätelmää horjuttaa väitteellä, jonka mukaan komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen, sillä sen olisi kantajan mukaan pitänyt katsoa, että joku kolmas yksityinen olisi voinut saada riittävästi vakuuksia joulukuussa 1992 myönnetyn luottorajan korotuksen kattamiseksi ja joulukuussa 1993 myönnetyn luottorajan korotuksen sekä silloin myönnettyjen luottojen kattamiseksi.

Mahdollisuus saada vakuuksia vastaan lainaa yksityisiltä pääomamarkkinoilta

171 Kantaja väittää lähinnä, että se olisi voinut saada pääomaa kolmansilta vakuuksiaan vastaan.

172 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo kuitenkin, että komissio ei ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä katsoessaan, että HSW:n mahdollisuus saada lainoja kolmansilta vakuuksia vastaan ei estä riidanalaisten toimien pitämistä valtiontukina.

173 Kyse on ensinnäkin vain olettamuksesta, sillä kantajan vakuudet olivat HLB:n saatavien vakuutena.

174 Vaikka vakuudet olisi vapautettu kokonaan vastaavien lainojen saamiseksi kolmansilta, on perusteltua katsoa, että tällaiset lainat eivät olisi olleet verrattavissa HLB:n Hampurin osavaltion toimeksiannosta myöntämiin lainoihin, sillä sellaisten kolmansien myöntämiä lainoja, jotka eivät ole sidoksissa HSW:hen, ei olisi saksalaisen oikeuskäytännön mukaan luokiteltu pääomalainoiksi.

175 Komissio korostaa sitä paitsi perustellusti, että se seikka, että kantaja olisi voinut saada kolmansilta sellaisia lainoja, joita ei olisi pidetty valtiontukina, ei merkitse, että luotot, jotka se tosiasiallisesti oli saanut Hampurin osavaltion toimeksiannon perusteella, eivät ole valtiontukea.

176 On vielä todettava, että komissio on katsonut kanteen kohteena olevassa päätöksessä, että HSW olisi voinut kattaa vain osan rahoitustarpeestaan siinä tapauksessa, että HLB:n hallussa olleet vakuudet olisi kokonaisuudessaan vapautettu.

177 Ei nimittäin ole osoitettu, että annetut vakuudet olisivat kattaneet luottorajan vuonna 1992 tehdyn korotuksen ja vuonna 1993 myönnetyn luottorajan ja luotot.

178 Päinvastoin, Saksan hallitus esitti 8.9.1994 komissiolle lähettämässään viestissä seuraavaa:

"Luottorajaa haluttiin todellakin korottaa 20 miljoonalla DEM:lla, sillä tulosnäkymät olivat suotuisat. Koska vakuutuksien määrä, joka lähinnä oli sidoksissa liikkeellä olevaan pääomaan, ei ollut kasvanut samassa suhteessa, vaan päinvastoin — erään pankin tekemän arvion mukaan — laskenut erittäin vaikeasta tilanteesta johtuvan hintojen alhaisuuden takia, oli tarpeen taata nämä tulosnäkymät korottamalla luottotoimeksiantoa, jolloin otettiin huomioon vakuuksien alentunut arvo, ja vakuuksien määrää lisättiin siten, että vakuuksien osuus 130 miljoonan DEM:n luottorajasta nostettiin 60 prosentista 75 prosenttiin (20 miljoonan DEM:n korotuksesta riippumatta)".

179 Lisäksi on todettava, että 23.6.1995 päivätyssä kirjeessään Saksan hallitus pyysi komissiota lykkäämään hallinnollisen menettelyn päättämistä voidakseen näyttää toteen, että rahoitusta oli mahdollista hankkia kolmansilta, ja osoittaakseen täsmällisemmin, missä määrin "[HSW] pystyi itse vastaamaan rahoituksestaan omien vakuuksiensa avulla myös ilman [HLB:n] ja osavaltion hallituksen välistä sopimusta".

180 Saksan hallituksen 18.8.1995 komissiolle toimittamasta viestistä ei kuitenkaan ilmene, että kolmannet olisivat voineet saada riittävästi vakuuksia, jotta ne olisivat voineet myöntää tarpeelliset lainat.

181 Tästä seuraa, että sitä arviointia, jonka komissio on vakuuksista tehnyt kanteen kohteena olevassa päätöksessä, koskevat kantajan huomautukset eivät voi menestyä ja että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiana ei ole määrätä hankittavaksi tätä seikkaa koskevaa asiantuntijalausuntoa.

Myönnetyksi väitetyn tuen määrä ja sen takaisinmaksu

182 Kantaja riitauttaa kanteen kohteena olevan päätöksen 3 artiklan lainmukaisuuden. Komissio on kantajan mukaan arvioinut väärin tukien takaisinperittävän määrän, eikä sillä ole toimivaltaa vaatia Saksan liittotasavaltaa perimään tukia takaisin.

183 Aivan aluksi on todettava, että kantajalla ei ole perusteita väittää, että luottorajan voimassaoloajan jatkamiset eivät voisi olla valtiontukia, sillä jatkamisia on pidettävä "pääoman ylläpitona" tai "pitkäaikaisina luottoina". Nyt käsiteltävänä olevan tapauksen tosiseikoista nimittäin ilmenee selvästi, että näistä jatkamisista on neuvoteltava vuosittain, sillä Hampurin osavaltio ja HLB joutuvat uudistamaan luottorajan voimassaoloajan jatkamista ja luottorajan korottamista koskevan sopimuksensa tai jättämään sen uudistamatta. Niinpä komissio ei tältä osin ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä katsoessaan, että luottorajan voimassaoloajan jatkaminen vuonna 1993 oli sellaisenaan valtiontukea.

184 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa siis, että komissio pystyi perustellusti katsomaan, että tuen määrä vastasi myönnettyjen luottojen määrää eikä pelkästään sen korkokannan, jolla HSW olisi saanut lainaa jostain liikepankista, ja sen korkokannan, jolla sille tosiasiallisesti myönnettiin lainaa, välistä eroa.

185 Siltä osin kuin kantaja väittää, että komissiolla ei ole toimivaltaa vaatia tukia perittäväksi takaisin, on toisaalta muistettava, että tuensaajan on lähtökohtaisesti palautettava yhteismarkkinoiden vastainen tuki, ja että tällaisen tuen takai-

sinperiminen on erottamaton seuraus terästeollisuuden tiukasta tukijärjestelmästä, ja toisaalta todettava, että kyseinen väite perustuu EHTY:n perustamissopimuksen 88 artiklan virheelliseen tulkintaan.

186 EHTY:n perustamissopimuksen 88 artiklassa nimittäin määrätään seuraavaa:

"Jos komissio katsoo että jäsenvaltio on jättänyt täyttämättä sille tämän sopimuksen mukaan kuuluvan velvollisuuden, komissio toteaa sen antamalla asiasta lausunnon perusteluineen varattuaan ensin valtiolle jota asia koskee, tilaisuuden esittää huomautuksensa. Komissio asettaa kyseiselle jäsenvaltiolle määräajan velvollisuuden täyttämiseksi.

— —

Jos jäsenvaltio ei ole täyttänyt velvollisuuttaan komission vahvistamassa määräajassa tai jos kanne on nostettu mutta hylätty, komissio voi saatuaan neuvoston kahden kolmasosan enemmistöllä annetun puoltavan lausunnon:

a) keskeyttää tälle jäsenvaltiolle tämän sopimuksen nojalla komission maksettavana olevien summien maksamisen;

b) toteuttaa tai antaa muille jäsenvaltioille luvan toteuttaa 4 artiklan määräyksistä poikkeavia toimenpiteitä todetun velvollisuuden rikkomisen vaikutusten oikaisemiseksi.

— — ”

187 Tästä artiklasta ilmenee selvästi, että neuvoston puoltavaa lausuntoa edellytetään vain siinä tapauksessa, että jäsenvaltio ei ole täyttänyt velvollisuuttaan, mitä nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa ei ole todettu tapahtuneen. Komissio saattoi siis päätöksen 3 artiklassa edellyttää, että Saksan hallitus määrää HSW:n maksamaan takaisin kyseiset tuet.

188 Tästä seuraa, että tämä väite on hylättävä.

189 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että komissio ei ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä katsoessaan, että yksityinen sijoittaja ei olisi lainannut riidanalaisia summia, ja että kyseisiä summia oli pidettävä valtiontukina, ja velvoittaessaan perimään ne takaisin. Niinpä tämä peruste on hylättävä.

2. *Harkintavallan väärinkäyttöä koskeva peruste*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

190 Kantaja arvostelee komissiota siitä, ettei tämä ole hankkinut asiantuntijalausuntoa siitä, olisiko markkinataloudessa toimiva sijoittaja käyttäytynyt samanlaisissa olosuhteissa Hampurin osavaltion ja HLB:n tavoin, ja siitä, ettei tämä ole

ottanut huomioon niitä väitteitä, jotka liittyivät Euskirchenin vuotuiselta kapasiteetiltaan 80 000 tonnin tehtaan sulkemiseen, jolla kantajan mukaan kompensoitiin myönnettyjä tukia. Tämän viimeksi mainitun seikan osalta Saksan liittotasavalta lisää näyttäneensä toteen, että kaikki komission muissa asioissa asettamat edellytykset, kuten tuotantokapasiteetin käytöstä poistaminen, täyttyivät nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa ja että Euroopan terästeollisuuden tervehdyttämistä koskevan neuvoston julistuksen mukaan ei ole mahdotonta myöntää julkista tukea kannattamattomien yritysten sulkemisen edistämiseksi. Komissio ei kantajan mukaan ole tältä osin yrittänyt saada EHTY:n perustamissopimuksen 95 artiklassa tarkoitettua neuvoston puoltavaa lausuntoa. Komission perustelujen puuttuminen merkitsee tältä osin kantajan mukaan harkintavallan väärinkäyttöä.

191 Komissio vetoaa siihen, että terästeollisuuden kapasiteetin vähenemisen ja luotoista tehdyn arvioinnin välillä ei ole suoraa yhteyttä, ja väittää, että Saksan hallituksen asiana oli pyytää EHTY:n perustamissopimuksen 95 artiklan mukaisesti neuvostoa lausumaan HSW:lle myönnettyjen tukien sallittavuudesta.

192 Lisäksi komissio katsoo, että kaikki asiantuntijoiden lisälausunnot olivat tarpeettomia, koska komissiolla oli käytössään asiaankuuluvat taloudellisia seikkoja koskevat tiedot ja koska se oli perillä HLB:n käyttäytymisestä.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

193 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan toimenpidettä tehtäessä harkintavaltaa on käytetty väärin, jos objektiivisten, asiaankuuluvien ja yhtäpitävien seikkojen

perusteella on selvää, että toimenpide on tehty yksinomaan tai ainakin olennaisilta osin muiden kuin esitettyjen päämäärien saavuttamiseksi tai perustamissopimuksessa asian käsittelyjärjestykseksi erityisesti määrätyn menettelyn välttämiseksi (ks. asia T-57/91, NALOO v. komissio, tuomio 24.9.1996, Kok. 1996, s. II-1019, 327 kohta).

194 Kantajan väitettä, jonka mukaan komission olisi pitänyt turvautua ulkopuoliseen asiantuntijaan määrittääkseen, kuinka yksityinen sijoittaja olisi käyttäytynyt, ei voida hyväksyä.

195 On ensinnäkin todettava, että missään yhteisön lainsäädännön määräyksessä tai säännöksessä ei aseteta komissiolle tällaista velvollisuutta.

196 Toisaalta aiemmin on jo todettu, että komissio ei ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä katsoessaan, että yksityinen sijoittaja ei olisi myöntänyt riidanalaisia lainoja yrityksen rahoitusrakenteen, sen investointitarpeen ja kyseisten tuotteiden markkinoiden tilanteen takia.

197 Asiakirjavihkosta ilmenee selvästi, että komissiolla oli käytössään arviointinsa tekemisen kannalta tarpeelliset tiedot. Niinpä komission käytössä oli hallinnollisessa menettelyssä saatavilla olevina ja siinä hyväksyttyinä asiakirjoina muun muassa HSW:n rahoitustilannetta ja kyseisen yrityksen tulevaisuuden näkymiä koskeva Mac Kinsey -raportti. Myös komission toinen toisensa jälkeen tekemistä päätöksistä, joilla otetaan käyttöön terästeollisuudelle myönnettäviä tukia koskevia yhteisön sääntöjä (muun muassa viides terästukisäännöstö), ilmenee, että komissio tunsi kyseisen toimialan.

198 Tämän johdosta ja koska katsotaan, että kantaja ei ole esittänyt lisätäsmennystä niistä arvioinnin perustaksi otettavista seikoista, jotka komissiolla olisi pitänyt olla käytössään, asiantuntijan lisälausunnon puuttuminen ei voi muodostaa näyttöä siitä, että komissio olisi käyttänyt harkintavaltaansa väärin.

199 Kantajan väitettä, jonka mukaan komission olisi pitänyt ottaa huomioon se, että Euskirchenissä sijaitsevien tuotantolaitosten sulkemisella kompensoitiin tukia, ja tehtävä näin jopa EHTY:n perustamissopimuksen 95 artiklassa määrätyn menettelyn ulkopuolella, ei myöskään voida hyväksyä.

200 Kantajan väitteillä, jotka liittyvät tukien myöntämisen jälkeen tapahtuneisiin seikkoihin, ei tältä osin ole merkitystä, sillä vertailu yksityiseen sijoittajaan pitää tehdä ainoastaan niiden tietojen perusteella, jotka olivat Hampurin osavaltion käytettävissä joulukuussa 1992 ja joulukuussa 1993.

201 Niinpä niitä myönteisiä seurauksia, joita oli siitä, että Euskirchenin tytäryhtiön toiminta lopetettiin sen jälkeen, kun ISPAT oli ostanut HSW:n — vaikka nämä seuraukset näytettäisiinkin toteen — ei voida ottaa huomioon tarkasteltaessa kanteen kohteena olevaa päätöstä. Varsinkaan Saksan liittotasavallan väitteellä, jonka mukaan tytäryhtiön toiminnan lopettamisen takia ne edellytykset, jotka komissio oli asettanut tutkiessaan terästeollisuusyritysten rakennemuutoksille annettuja tukia, täyttyvät, ei ole merkitystä.

202 On sitä paitsi muistettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut, että perustamissopimuksen systematiikassa 4 artiklan c alakohdassa ei siis estetä sitä, että komissio hyväksyy ennalta-arvaamattomiin tilanteisiin vastatakseen poikkeuksellisesti 95 artiklan ensimmäisen ja toisen kohdan nojalla jäsenvaltioiden suunnittelemat tuet, jotka ovat yhteensoveltuvia perustamissopimuksen tavoitteiden kanssa. Edellä mainituissa 95 artiklan määräyksissä komissio nimittäin valtuutetaan tekemään päätös tai antamaan suositus sen jälkeen, kun neuvoston yksimielinen puoltava lausunto on saatu ja EHTY:n

neuvoa-antavaa komiteaa on kuultu, kaikissa niissä tapauksissa, joista ei määrätä perustamissopimuksessa ja joissa päätös tai suositus osoittautuu tarpeelliseksi 2, 3 ja 4 artiklassa määrättyjen yhteisön tavoitteiden saavuttamiseksi hiilen ja teräksen yhteismarkkinoiden toiminnassa 5 artiklan mukaisesti (ks. asia T-239/94, EISA v. komissio, tuomio 24.10.1997, Kok. 1997, s. II-1839, 63 ja 64 kohta).

203 Komissio on näin ollen hyväksynyt ensinnäkin terästukisäännöstöjä, joissa säädetään määrättyjä tukiluokkia koskevasta yleisestä poikkeuksesta valtion tukia koskevasta kiellosta, mutta se on myös tehnyt yksittäispäätöksiä, joilla poikkeuksellisesti hyväksytään erityistukia (ks. em. asia EISA v. komissio, tuomion 65 ja 66 kohta).

204 Niiden tukien osalta, jotka eivät kuulu viidennessä terästukisäännöstössä erityisesti tarkoitettuihin tukiluokkiin, kuten nyt käsiteltävässä olevassa tapauksessa, voidaan myöntää yksittäinen poikkeus tästä kiellosta, jos komissio sille perustamissopimuksen 95 artiklan perusteella kuuluvaa harkintavaltaa käyttäessään katsoo, että tällaiset tuet ovat tarpeen perustamissopimuksessa määrättyjen tavoitteiden toteuttamiseksi (ks. em. asia EISA v. komissio, tuomion 72 kohta).

205 Kantaja ei kuitenkaan ole näyttänyt toteen, että komissio olisi käyttänyt harkintavaltaa väärin tai tehnyt perustamissopimuksen määräysten kannalta ilmeisen virheen arvioidessaan tilannetta, jonka johdosta kanteen kohteena oleva päätös tehtiin (ks. yhdistetyt asiat 15/59 ja 29/59, Société métallurgique de Knutange v. korkea viranomainen, tuomio 12.2.1960, Kok. 1960, s. 11).

206 Kantaja ei nimittäin ole esittänyt mitään näyttöä siitä, että se olisi ollut sellaisessa poikkeuksellisessa tilanteessa, jota perustamissopimuksessa ei erityisesti mainita, ja että kyseiset tuet olisivat loppujen lopuksi olleet tarpeellisia perustamissopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

207 Niinpä Euskirchenin tytäryhtiön toiminnan lopettaminen ei liity kyseisten tukien myöntämiseen. Lisäksi on muistettava, että kyseisiä tukia ei ole ilmoitettu.

208 Edellä esitetystä ilmenee näin ollen, että kantaja ei voi perustellusti väittää komission käyttäneen nyt käsiteltävänä olevassa asiassa harkintavaltaansa väärin.

209 Tästä seuraa, että tämä peruste on perusteeton.

Johtopäätös

210 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että kaikki perusteet on hylättävä. Koska kantaja ei ole näyttänyt toteen, että kanteen kohteena oleva päätös olisi lainvastainen, tämä kumoamiskanne on hylättävä.

Oikeudenkäyntikulut

211 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska kantaja on hävinnyt asian ja koska komissio on vaatinut oikeudenkäyntikulujensa korvaamista, kantaja on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(laajennettu viides jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) **Kanne hylätään.**

2) **Kantaja vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se velvoitetaan korvaamaan komission oikeudenkäyntikulut.**

3) **Väliintulijoina olevat Saksan liittotasavalta ja Yhdistynyt kuningaskunta vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan.**

Cooke García-Valdecasas Lindh

Pirrung Vilaras

Julistettiin Luxemburgissa 29 päivänä kesäkuuta 2000.

H. Jung J. D. Cooke

kirjaaja laajennetun viidennen jaoston puheenjohtaja

Sisällys

Asiaa koskevat oikeussäännöt II-2609

Kanteen perustana olevat tosiseikat II-2612

1. Riidanalaisia toimenpiteitä ennen tapahtuneet tosiseikat II-2612

2. Pääoman lainaaminen II-2613

3. Vuoden 1984 luottoraja II-2614

4. Joulukuun 1992 luottoraja II-2615

5. Joulukuun 1993 luottoraja II-2615

6. HSW:n myynti II-2616

Hallinnollinen menettely II-2616

Kanteen kohteena oleva päätös II-2618

1. Pääoman lainaaminen II-2619

2. Vuoden 1984 luottoraja II-2620

3. Joulukuun 1992 luottoraja II-2622

4. Joulukuun 1993 luottoraja II-2623

Oikeudenkäynti sekä asianosaisten ja väliintulijoiden vaatimukset II-2624

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjallisiin kysymyksiin annetut vastaukset ja niihin liitetyt asiakirjat II-2627

Pääasia II-2629

1. EHTY:n perustamissopimuksen 4 artiklan c alakohdan ja terästukisäännöstön 1 artiklan 2 kohdan rikkomista koskeva peruste II-2630

Asianosaisten ja väliintulijoiden väitteet ja niiden perustelut II-2630

Hampurin osavaltion ja HLB:n muodostama taloudellinen kokonaisuus II-2631

Joulukuussa 1992 ja joulukuussa 1993 myönnettyjä luottorajoja koskevat komission analyysit II-2633

— Luottorajan korottaminen joulukuussa 1992 ..... II-2633

— Joulukuussa 1993 myönnetty luottoraja II-2636

Mahdollisuus saada vakuuksia vastaan luottoa yksityisiltä pääomamarkkinoilta II-2639

Myönnetyksi väitetyn tuen määrä ja takaisinmaksu II-2641

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta II-2642

Alustavia huomautuksia II-2642

Hampurin osavaltion ja HLB:n muodostama taloudellinen kokonaisuus II-2644

Joulukuussa 1992 ja joulukuussa 1993 myönnettyjä luottorajoja koskevat komission arvioinnit ..... II - 2647
— Luottorajan korottaminen joulukuussa 1992 ..... II - 2647
— Joulukuussa 1993 myönnetty luottoraja ..... II - 2651
Mahdollisuus saada vakuuksia vastaan lainaa yksityisiltä pääomamarkkinoilta . II - 2656
Myönnetyksi väitetyn tuen määrä ja sen takaisinmaksu ..... II - 2659
2. Harkintavallan väärinkäyttöä koskeva peruste ..... II - 2661
Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 2661
Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 2662
Johtopäätös ..... II - 2666
Oikeudenkäyntikulut ..... II - 2666